

Lifelong Learning Programme 2007-2013
Leonardo da Vinci

“Uwarunkowania rozwoju agroturystyki w południowych Włoszech – przesłanki dla Wielkopolski”

SeRiFo

POZNAŃ, 2007

**Publikacja przygotowana w ramach projektu DG Edukacja i Kultura Program
„uczenie się przez całe życie” Leonardo da Vinci – PL/07/LLP-LdV/VETPRO/140303
pt. „Regionalny rozwój agroturystyki – wymiana doświadczeń”**

Opracowanie zbiorowe

Redakcja:

**Joanna Kaźmierczak
Czesława Klonowska
Andrzej Machowicz
Anna Stanisławska
Jolanta Szczepańska
Ewa Tuliszka
Anna Zakrzewska**

Kierownik projektu:

Wiktoria Maciejewska

Spis treści

- I. Agroturystyka w rozwoju obszarów wiejskich południowych Włoch -**
Anna Stanisławska, Dorota Mejsner, Danuta Matuszewska,
Barbara Stencel - Szykowna, Sylwia Wojtylak , Teresa Szymczak 4
- II. Miejsce agroturystyki w polityce gospodarczej regionu Kampanii -**
Joanna Kaźmierczak, Aldona Jankowska, Monika Koprucka,
Tatiana Pawlicka, Grażyna Bartz, Anna Labok, Małgorzata Szymkowiak 10
- III. Organizacje i instytucje działające na rzecz rozwoju agroturystyki w południowych Włoszech -**
Ewa Tuliszka, Czesława Nowak, Iwona Graf, Iwona Sadowska,
Gabriela Królik, Ewa Dewo 15
- IV. Rozwój agroturystyki we Włoszech a fundusze strukturalne UE -**
Anna Zakrzewska, Dorota Gumienna, Katarzyna Kaczmarek,
Mariola Strauchmann, Wiesława Kobierska, Sławomir Madej, Paweł Antkowiak 22
- V. Pozytywne wzorce działalności agroturystycznej w południowych Włoszech -**
Czesława Klonowska, Monika Zaorska, Lidia Rybińska, Beata Mączyńska,
Bożena Labieź, Leokadia Baranowska, Jadwiga Kądziołka 31
- VI. Możliwości skorzystania z włoskich doświadczeń w Polsce i Wielkopolsce-**
Andrzej Machowicz, Andrzej Józefowicz, Joanna Lampert, Jolanta Pankowiak,
Jolanta Szczepańska, Piotr Szkudlarek, Elżbieta Wachowiak 38

I. Agroturystyka w rozwoju obszarów wiejskich południowych Włoch

Włochy to kraj na półwyspie Apenińskim najczęściej odwiedzany przez turystów z całego świata. Należą do państw o najstarszych tradycjach turystycznych. Już od XVIII wieku odwiedzane były przez tysiące podróżników i badaczy. Przybywa tu rocznie 50-60 milionów turystów zagranicznych, a oferta turystyczna jest szczególnie różnorodna. Turystów przyciąga zróżnicowany krajobraz przepastnych gór z licznymi malowniczymi kotlinami oraz długa poszarpana linia brzegowa błękitnych mórz (Tyrreńskie, Adriatyckie, Jońskie i Liguryjskie), łagodny klimat śródziemnomorski charakteryzujący się gorącym i suchym okresem letnim, chłodną i wilgotną zimą. Włochy stanowią kolebkę europejskiej kultury i cywilizacji, a same w sobie są skarbnicą światowej klasy zabytków sięgających do czasów Imperium Rzymskiego. To nieprzebrane dzieła sztuki zgromadzone w licznych galeriach, pałacach i kościołach. Światową sławą cieszą się ruiny w Pompejach, Koloseum w Rzymie, Krzywa wieża w Pizie, czy klasztor na Monte Cassino. Szacuje się, że we Włoszech jest tyle zabytków klasy „0” co w pozostałej części Europy. Obszar południowej części Italii jest aktywny sejsmicznie, posiada czynne wulkany, jak Wezuwiusz i Etna, a to wzmacnia ruch turystyczny.

Poszczególne regiony kraju charakteryzuje nierównomierny poziom rozwoju gospodarczego, dlatego też Włochy dzielą się wyraźnie na wysoko rozwiniętą północ i do niedawna zacofane, dziś nadal słabo rozwinięte południe, na którym skupimy się w niniejszej publikacji. Południowe Włochy obejmują następujące regiony: Kalabria, Basilicata, Apulia, Molise, Sycylia oraz Kampania (patrz: mapa), która była celem wyjazdu szkoleniowego.

Choć w tej części kraju występują korzystne warunki naturalne do produkcji rolniczej przeważają tradycyjne uprawy (winogrona - pierwsze miejsce w świecie, oliwki - drugie miejsce w świecie, orzechy, kasztany jadalne, owoce i warzywa), a struktura agrarna (przewaga małych i średnich gospodarstw rolnych) jest mniej korzystna niż w innych krajach UE. Niska wydajność gospodarstw nie pozwala na utrzymanie się z produkcji rolniczej. Konieczność zaspakajania potrzeb materialnych spowodowała, że ludność wiejska zaczęła się zajmować działalnością pozarolniczą, w tym agroturystyką. To ona właśnie stała się przykładem pozarolniczego rozwoju gospodarstw rolnych i terenów wiejskich.

Agroturystyka jest formą wypoczynku organizowanego bezpośrednio w gospodarstwie wiejskim (rolnym, ogrodniczym, czy sadowniczym) i związane z jego

otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym lub usługowym. Produkcja rolna i hodowla zwierząt stanowi tu jedną z atrakcji. W ramach agroturystyki w Południowych Włoszech, podobnie jak w innych krajach, częste jest wyróżnienie ekoagroturystyki, czyli agroturystyki w gospodarstwach rolnych produkujących żywność metodami ekologicznymi. Gospodarstwa agroturystyczne dążą zwykle do ekstensyfikacji lub ekologiczacji, ponieważ te kierunki lepiej odpowiadają potrzebom agroturystyki.

Mapa przedstawiająca regiony Włoch

Agroturystyka daje możliwość na pozyskiwanie dodatkowych źródeł dochodów, które przeznaczone są na rozbudowę i modernizację gospodarstw, stworzenie nowoczesnej i komfortowej bazy noclegowej.

Nowocześnie urządzona kwatera agroturystyczna

z gospodarstwa, a także produkty wytwarzane w okolicy (np. ceramika i inne pamiątki z regionu). Sprzedaż bezpośrednia traktowana jest jako jedna z rodzajów promocji. Butelki, słoiczki posiadają etykiety z logo i adresem gospodarstwa. Często są ozdobnie opakowane.

Sklepik z przetworami owocowo – warzywnymi w jednym z gospodarstw

W okresie letnim agroturystyka we Włoszech przyczynia się do zmniejszenia poziomu bezrobocia poprzez tworzenie dodatkowych, a czasami jedynych miejsc pracy dla mieszkańców wsi do obsługi zjeżdżających turystów. Przyjeżdżający goście z różnych stron świata mobilizują kwaterodawców do zdobywania nowych

umiejętności i doświadczeń oraz nauki języków obcych. Gospodarze starają się również poszerzać wiedzę o terenie, w którym oferowana jest usługa, głębiej wnikają w historię oraz poznają wszystkie atrakcje w celu przekazania gościom. Rozwój turystyki rozbudza u mieszkańców wsi poczucie estetyki, dzięki temu domy i obejścia są zadbane oraz obsadzone bujną śródziemnomorską roślinnością. Wśród ludności miejskiej rośnie wiedza na temat warunków życia na wsi, następuje przejmowanie wzorców kulturowych, zachowanie ciągłości kulturowej i tradycji przynoszące wzrost identyfikacji regionalnej. Agroturystyka powoduje wykorzystanie starych, często nie użytkowanych budynków (gospodarczych, piwnic, strychów), co przyczynia się do zachowania materialnej

spuścizny kulturowej wsi. Pełne wykorzystanie tych budynków pozwala na możliwość ożywienia wiejskich tradycji, nabieranie szacunku oraz powracanie do tradycji i kultury ludowej. Często w gospodarstwach obserwuje się tworzenie „małych muzeów”, gdzie można poznać tajniki wyrobu oliwy, wina lub tradycyjnych wędlin.

„Małe muzeum” - tłocznia oleju

Agroturystyka daje również możliwość spotykania ludzi z innych kultur, nawiązywania kontaktów, wzrost tolerancji wobec odmiennych postaw, zachowań, poglądów, poszerzenie wiedzy o świecie i ludziach, rozbudzanie zainteresowań.

Łagodny, śródziemnomorski klimat południowych Włoch stwarza doskonałe warunki do leczenia chorób reumatycznych, laryngologicznych, co jest wykorzystywane w gospodarstwach agroturystycznych przez różnicowanie usług (baseny, sauny, hydromasaże, a nawet odnowa biologiczna).

Niewątpliwą atrakcją agroturystyczną południowych Włoch jest słynna kuchnia „włoska”, zasługująca na szczególne traktowanie i wyróżnienie, a znana na całym świecie. Bogata i wielowiekowa kultura Włoch silnie oddziałuje na przepisy kulinarne tego regionu. W gospodarstwach serwowane są turystom różnego rodzaju pasty (makarony) oraz sery, a te szczególnie nadają specyficzny smak potrawom. Tylko w Kampanii można spróbować prawdziwą słynną mozzarellę, produkowaną z mleka bawolego.

Oliwa, pomidory, makarony to znaki rozpoznawcze kuchni włoskiej

Z kuchnią włoską kojarzy się pizza i spaghetti z sosami: z pomidorów, cebuli i czosnku oraz z przyprawami: z oregano, bazylią oraz szlachetną oliwą, chlubą południa Włoch. Do każdego posiłku gościom serwowane są wina, wytwarzane najczęściej we

własnych winnicach. Każde gospodarstwo posiadające winnice uprawia różne szczepy winorośli będących podstawą do produkcji białych i czerwonych win. Wiele gospodarstw posiada własną recepturę na ten trunek. Obecnie Włochy nazywane są „krajem wina”.

Turyści stołujący się w gospodarstwach mogą zasmakować wspaniałych włoskich deserów, a wśród nich najbardziej rozpoznawalne i uznane na całym świecie lody włoskie. Pewna, słoneczna pogoda w południowych Włoszech sprawia, że większość posiłków serwowanych jest „pod chmurką”, w cieniu winorośli lub limonek.

Restauracja „pod limonkami”

Znaczną część Południowych Włoch zajmują obszary chronione, które są dość różnorodne. Obejmują one Regionalne i Narodowe Parki, Morskie Rezerwy oraz Naturę 2000. Posiadają one niezwykle walory przyrodnicze stanowiąc kolejny element atrakcyjności turystycznej terenów wiejskich. Rejon Kampanii

charakteryzuje się połączeniem dziedzictwa kulturowego z naturalnym środowiskiem. Turyści przyjeżdżają tu na odpoczynek oraz w celach krajoznawczych. Organizując wypoczynek w miejscach chronionych kładzie się nacisk na podnoszenie świadomości ekologicznej wszystkich, którzy z takiego odpoczynku korzystają, aby zachować niezmienną dla przyszłych pokoleń. Elementem dziedzictwa kulturowego terenów rolniczych są gaje oliwne porastające stoki gór, plantacje cytryn założone na tarasach górskich oraz winnice założone na równinach. Utrzymanie tego krajobrazu (szczególnie tarasów) jest priorytetem wielu organizacji działających na rzecz rolnictwa. Walory przyrodnicze i krajobrazowe Południowych Włoch są bodźcem do organizowania w gospodarstwach agroturystycznych szkół, wycieczek, spotkań upowszechniających ochronę przyrody i naukę życia w integracji z naturą. Bardzo popularne jest urządzenie tras spacerowych bądź ścieżek dydaktycznych, na których umieszczone są tablice z informacjami o danym terenie.

Gaje oliwne na stokach gór

Agroturystyka w Południowych Włoszech okazuje się działalnością dostępną nie tylko dla gospodarstw rolnych. Wykorzystują ją także przedsiębiorstwa produkujące żywność. Małe firmy przemysłu rolno-spożywczego wykorzystują często agroturystykę jako kanał zbytu swoich produktów – jako narzędzie promocji

lub źródło wpływów. Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego umożliwiają turystom obserwowanie procesu produkcyjnego oraz organizują promocyjne sprzedaże. Zwiedzanie zakładu może kończyć się wizytą w sklepie lub w restauracji celu nabycia i skonsumowania produktów. Tę formę promocji wykorzystują również same gospodarstwa agroturystyczne, w których istnieje tłoczarnia oleju lub wytwórnia win.

Południowe Włochy posiadają ogromne predyspozycje do rozwoju agroturystyki wykorzystując unikalne kierunki produkcji rolniczej, inwestycje w podtrzymywaniu tradycji rolniczych, dobrze rozwiniętą infrastrukturę i oczywiście piękno krajobrazu oraz spuściznę historyczną i kulturową. Duża żywotność agroturystyki, którą zaobserwowano daje dobre perspektywy, z których wynika, że rynek usług agroturystycznych będzie się dalej intensywnie rozwijał.

II. Miejsce agroturystyki w polityce gospodarczej regionu Kampanii

Niezwykle ważną dziedziną gospodarki włoskiej jest turystyka, która ma znakomite możliwości rozwoju dzięki niewątpliwym walorom krajobrazu, bardzo długiemu wybrzeżu oraz niebywałemu nagromadzeniu zabytków z różnych epok. Przeszło dwadzieścia lat minęło od czasu, kiedy ogólnokrajowe prawo ramowe we Włoszech

zdefiniowało agroturystykę jako działalność turystyczną oferowaną przez gospodarstwa rolne. Wcześniej termin „agroturismo” oznaczał ewentualną pracę na wsi w zamian za możliwość gościny, był to sposób na wakacje dla miłośników taniego wypoczynku. Zjawisko wypoczynku na wsi powstało zupełnie spontanicznie, zapoczątkowane przez kilku rolników, którzy rozpoczęli wynajem pokoi, tworząc „casa dei nonni”, czyli tzw. „dom dziadków na wsi”. Rolnicy rozpoczęli działalność agroturystyczną głównie ze względu na możliwość zwiększenia zysku i zatrudnienia rodziny. Stworzone zostały w ten sposób nowe miejsca pracy. Dla mieszkańców wsi motywacją do uruchomienia tego dodatkowego źródła dochodów była sytuacja socjalno – ekonomiczna wsi, która wymagała pobudzenia zarówno ekonomicznego, ponieważ wielu ludzi w tym okresie opuszczało wieś, przenosząc się do pracy w sektorze przemysłu, bądź do miast, jak również względy socjalne, gdyż generacja urodzonych i wychowanych w mieście młodych ludzi nie znała natury i prawdziwych, czyli tradycyjnych i naturalnych produktów żywnościowych oraz nie utrzymywała kontaktów rodzinnych z wsią.

Obecnie agroturystyka jest fenomenem na skalę nie tylko Włoch, ale i poza ich granicami. Od lat Włochy znajdują się na 3-4 miejscu pod względem liczby przyjeżdżających turystów zagranicznych, jak i wpływów, które sięgają 2 % PKB. W 2006 roku liczba osób odwiedzających Włochy przekroczyła 40,4 milionów, zaś dochody z turystyki zagranicznej wyniosły około 30 miliardów dolarów USA. Na potrzeby obsługi ruchu turystycznego zbudowano ogromną ilość obiektów noclegowych, restauracji i barów, a coroczne wydatki promocyjne i reklamowe wynoszą ponad 230 milionów euro.

Do roku 1973 nie istniało konkretne prawo mające na celu uporządkowanie przepisów dotyczących tworzenia ofert agroturystycznych. Prawo zostało w pełni przyjęte

przez wszystkie regiony na początku lat 90. XX w. Pojawienie się prawa miało ogromne znaczenie, ponieważ po raz pierwszy dawało rolnictwu możliwość sprzedaży nie tylko produktów „ziemi”, ale także usług „terytorium”: nocleg w kwaterach lub kempingach na terenie gospodarstw, prowadzenie działalności kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych. Określało ono także przynależność agroturystyki bezpośrednio do sektora rolnego, odpowiedzialnego w głównej mierze za ustanawianie reguł oraz promocji tego rodzaju turystyki. Prawo to podnosiło znaczenie rolnictwa i organizacji rolniczych oraz gwarantowało gościom esencję wypoczynku na wsi. Włochy różnią się tym od innych państw europejskich, że jako jedyne posiadają przepisy ustalające działalność agroturystyczną jako działalność autonomiczną. Nie oznacza to jednak określenia dokładnych norm i przepisów, które powstają na skutek doświadczeń i sugestii rolników oraz profesjonalistów, stymulując ich rozwój w zakresie sektora agroturystycznego, będącego niejako wynikiem rozwoju lokalnego.

Zatem według prawa cechą charakterystyczną agroturystyki jest respektowanie w pierwszej kolejności działalności rolnej i przeznaczonego czasu na uprawę oraz hodowlę. Taka sytuacja może prowadzić do zmian w funkcjonowaniu gospodarstwa jako agroturystycznego, a co za tym idzie problemu zachowania jego statusu, przy nie rozwijaniu obszaru usług, bądź też rozwijaniu ich, lecz tym samym rezygnowaniu z dotychczasowego statusu gospodarstwa rolnego na rzecz przedsiębiorstwa komercyjnego.

Zmiany w rolnictwie, które nastąpiły w latach 80-tych XX wieku spowodowały konieczność zainteresowania się gospodarstw rolnych tym sposobem dodatkowego zarobku, w tym także rozwój usług proponowanych przez ich właścicieli. W rezultacie nastąpiła specjalizacja sektora rolnego, co spowodowało powstanie wielu różnorodnych ofert wypoczynku na wsi. Dzisiejsza agroturystyka nie jest już tylko prostą ofertą, obejmującą wyżywienie i nocleg, ale stanowi ich mozaikę w oparciu o inne oferty rekreacyjne i kulturalne. Gospodarstwo rolne rozwijało się dwoma różnymi sposobami, w obliczu spotkania z konsumentem końcowym poprzez inną działalność na rzecz podnoszenia wartości zasobów terenu, na którym się znajduje.

Dobrym przykładem i dowodem na rozwój agroturystyki we Włoszech jest region Kampanii - krainy rolniczej zajmującej się zwłaszcza sadownictwem i warzywnictwem. Za wzorem europejskim z turystyki wiejskiej w Kampanii utrzymuje się co dziesiąte gospodarstwo a dochód z usług agroturystycznych stanowi znaczną część całego dochodu gospodarzy, który jednak nie może przekroczyć 50 %. Agroturystyka jest więc

dobrą i sprawdzoną na tych terenach alternatywą dla rolnictwa. Dotyczy ona w przewadze gospodarstw niewielkich, których areał ziemi wynosi przeciętnie 10 do 14 hektarów. Należy wspomnieć, że włoscy gospodarze zajmujący się agroturystyką łączą się w organizacje, wydają wspólne biuletyny, tworzą programy takie jak np.: „Smaki Kampanii”, a ich ofertami dysponują biura turystyczne na całym świecie, może w tym tkwi ich sukces przejawiający się w zainteresowaniu turystów z Europy, zwłaszcza Niemców, Holendrów, Brytyjczyków jak i turystów spoza niej, m.in. z USA. Pełną listą miejsc oferujących tego typu usługi dysponuje „Agriturist”¹. Pomocne okazać się mogą przewodniki dotyczące agroturystyki, które można nabyć na lotniskach, w kioskach lub księgarniach we Włoszech lub w specjalnych placówkach za granicą.

Dla gospodarzy częste wizyty agroturystów oznaczają możliwości reklamy i promocji regionu, własnych produktów, a co najważniejsze sprzedaży własnej oferty. Gospodarze nie tylko zarabiają na wynajmowaniu lokali, pomieszczeń czy sprzedaży posiłków, ale także produktów własnego wyrobu, w Kampanii będą to przede wszystkim pochodzące z tego malowniczego terenu wina, oliwy, sery, grzyby i najpiękniejsze bukiety z warzyw.

Agroturystyka to atrakcja dla turystów pragnących poznać uroki wsi i wiejskiego życia z dala od zgiełku i rytmu wielkich aglomeracji. Włochy, tudzież Kampania zapewnia to wszystko - oferta gospodarstw agroturystycznych jest bardzo bogata i na wysokim międzynarodowym poziomie. Turystyka wiejska daje możliwość zapoznania się z kulturą i obyczajowością charakterystyczną dla danego regionu. Gospodarstwa agroturystyczne zapewniają wiele atrakcji między innymi naukę jazdy konnej, polowania, wycieczki na rowerach górskich oraz wędrówki i zwiedzanie z przewodnikiem. W Kampanii występuje wiele cennych parków, rezerwatów, rzek skrywających ciekawą florę i faunę, co dodatkowo wyróżnia ten teren z pośród innych. Kampania staje się też miejscem do którego przybywają turyści ciekawi ujrzenia wulkanu Wezuwiusza i pobliskich ruin antycznego miasta – Pompeje przykrytego lawą w 79 roku n.e.

Atrakcyjność agroturystyki (*agriturismo*) polega także na możliwości obniżenia kosztów wakacyjnych - rolnicy wynajmują turystom domy lub budynki gospodarcze za stosunkowo niewielką cenę, bowiem wynajęcie zaadaptowanego dla potrzeb turystów budynku (co najmniej tydzień, od około 300 € za dwie osoby) nie powinno kosztować o wiele więcej niż pokój w hotelu jednogwiazdkowym.

---

¹ „Agriturist” – Narodowe Stowarzyszenie Agroturystyki i Obszaru - stowarzyszenie agroturystyczne zrzeszające rolników, którzy prowadzą lub zamierzają prowadzić gospodarstwo agroturystyczne. Oferuje ono pomoc przy założeniu i promocji gospodarstw agroturystycznych.

Dla regionu Kampanii agroturystyka odgrywa ogromną rolę. Stanowi źródło dochodu dla mieszkańców wsi a co za tym idzie przeciwdziała takim procesom jak niekontrolowany rozrost aglomeracji miejskich i wyludnianie się na prowincji. Najwięcej gości przyjeżdża z Wielkiej Brytanii, Niemiec i Szwajcarii, a co za tym idzie pozostawiane przez nich pieniądze przyczyniają się do intensywnego rozwoju gospodarczego Kampanii.

Agroturystyka pomaga i wpływa na chęć zachowania klimatu wiejskiego oraz mobilizuje do ochrony środowiska naturalnego, które stanowi główną atrakcję tego rodzaju turystyki. Administracja Regionalna Kampanii próbuje wspierać rolników swojego regionu, aby ci nie zaniechali działalności rolniczej, zachęca do działań, które mają na celu zabezpieczenie zwierząt i roślin przed wyniszczeniem i wyginieciem. Władze propagują wśród rolników racjonalną gospodarkę zarządzania zasobami wody zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym, a także wpływają na zmniejszenie wydzielanych gazów w szklarniach oraz starają się zabezpieczyć zagrożone tereny przed erozją. Polityka państwa względem ochrony przyrody wspiera dodatkowo rozwój rolnictwa ekologicznego, skłania jednocześnie rolników do prowadzenia gospodarstw wielofunkcyjnych; tym samym ma ogromny wpływ na rozwój agroturystyki we Włoszech.

W południowej Kampanii turystów przyciąga także wyśmienita kuchnia włoska i wina. Należy dodać, iż Włosi zajmują pierwsze miejsce na świecie w produkcji win, zaraz po nich zaś Francja. Oprócz wyrobów z mleka owczego, krowiego w postaci pysznych serów jak również nietuzinkowych smaków wyrobów mięsnych np. szynki, wędlin region specjalizuje się w uprawie winorośli i drzew oliwkowych, z których produkuje się oliwę z oliwek (produkt charakterystyczny dla tego regionu). W sadach rosną drzewa pomarańczowe i inne owoce cytrusowe. Właściciele gospodarstw agroturystycznych bardzo dbają o receptury swych produktów, a tym samym o produkt lokalny i regionalny. Zatem bogactwo produktów i przetworów rolnych stanowi w regionie Kampanii ważny element przyciągający w szczególności turystów krajowych, dając tym samym możliwość rozwoju turystyki wiejskiej oraz szansę przetrwania dla małych gospodarstw.

Gospodarstwa agroturystyczne regionu Kampanii oferują swoim gościom usługi o bardzo wysokim standardzie tj. wyżywienie oparte o produkty pochodzące z produkcji rolniczej, wytwarzane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi, pobyt na terenach przyrodniczo wartościowych, poznanie etnografii terenów wiejskich, wypoczynek z dala od centrów turystycznych.

Nie można pominąć faktu, iż tę aktywność na wsi wspiera Unia Europejska. Środki Wspólnoty przeznaczone były i są nadal na modernizację terenów wiejskich, poprawę konkurencyjności produktów rolnych, a co ważniejsze na rozwój agroturystyki i inne cele strukturalne poprawiające warunki techniczne i estetyczne gospodarstw. Wsparciem dla takiej działalności na wsi były również we Włoszech dotacje i subwencje z budżetu państwa oraz ulgi podatkowe.

Agroturystyka to jeden ze sposobów tworzenia nowych miejsc pracy we Włoszech, ale również daje ona szansę małym gospodarstwom. Wysoka jakość usług agroturystycznych właśnie w regionie Kampanii wpływa na politykę gospodarczą tego terenu, bowiem decyduje ona o liczbie beneficjentów i wpływa na wysokość osiąganego źródła dochodów.

Agroturystyka w Kampanii odgrywa doniosłą rolę. Wpływa na rozwój tego regionu, poprawę dobrobytu na wsi, zachowanie środowiska naturalnego, promocję i reklamę tego regionu i tego co nie miejskie. Pozwala zachować wieś w jej naturalnym kształcie dzięki czemu Kampanię do dziś charakteryzuje kultura wiejska, a mieszkańcy tego regionu bez obaw i wstydu utożsamiają się z jej tradycjami. Agroturystyka ciesząca się coraz większą popularnością zwłaszcza wśród mieszkańców wielkich miast łączy doskonale ze sobą użyteczność i przyjemność. W przeciwieństwie do turystyki, agroturystyka jest zrównoważona a mianowicie godzi interesy ekologii, ekonomii i etyki co pozwala dbać o ochronę środowiska naturalnego bez zbędnej izolacji, ograniczając jedynie niepożądaną działalność człowieka zapewniając zarazem odnawialność zasobów przyrody.

III. Organizacje i instytucje działające na rzecz rozwoju agroturystyki w południowych Włoszech

Do roku 1973 nie istniało konkretne prawo, mające na celu uporządkowanie w jakimś stopniu chaosu powstającego przy tworzeniu ofert agroturystycznych. Nie istniała określona definicja turystyki wiejskiej, czyli agroturystyki, ani relacja z resztą podobnych ofert turystycznych. Pozorne uregulowanie prawne w niektórych tylko regionach włoskich trwało przez 10 lat, aż do momentu

pojawienia się, wspomnianego już wcześniej, tak zwanego ogólnokrajowego prawa ramowego, które weszło w życie w 1985 r stanowiło początek tego, co dziś nazywamy wielofunkcyjnością gospodarstw.

Według prawa warunkami działalności agroturystycznej są:

- Okresowe świadczenie usług noclegowych, wydawanie posiłków przy wykorzystaniu przede wszystkim produktów z własnego gospodarstwa, organizacja rekreacji oraz wydarzeń kulturalnych;
- Współdziałanie działalności agroturystycznej z przedsiębiorstwem rolnym, zgodnie z prawem cywilnym;
- Komplementarność i powiązanie agroturystyki z działalnością rolną, która nadal pozostaje głównym źródłem dochodu;
- Wykorzystanie tylko niektórych typów nieruchomości (lokale położone w pobliżu przedsiębiorcy, lokale lub budynki, które już istnieją i są zbyteczne do dawnego użytku);
- Odnowienie budynków, wykonywanie zgodnie z architekturą i krajobrazem.

Prawo zostało w pełni przyjęte przez wszystkie regiony na początku lat dziewięćdziesiątych. Agroturystyka miała przynosić dodatkowy zysk, a jednocześnie miała stanowić konkurencję dla ofert komercyjnych. Prawo określało role Regionów (urzędów wojewódzkich) odpowiedzialnych za regulacje i zastosowanie własnych kryteriów w materii administracyjnej i higieniczno-sanitarnej. Rozpoczął się intensywny proces tworzenia

regionalnego, a w związku z nim pojawienie się wielorakich problemów dotyczących interpretacji maksymalnej ilości miejsc noclegowych, renowacji budynków oraz nadużywania nazwy agroturystyka w przypadku baz noclegowych, których poziom znacznie odbiegał od idei agroturystyki tej szeroko rozumianej.

Jednakże pomimo występujących problemów pojawienie się prawa miało ogromne znaczenie, ponieważ po raz pierwszy dawało rolnictwu możliwość sprzedaży nie tylko własnych produktów, ale również usług związanych z działalnością noclegową, kulturalną, sportową i rekreacyjną na terenie gospodarstwa. Podniosło również znaczenie rolnictwa oraz organizacji rolniczych.

Włochy jako jedyne państwo europejskie posiadają przepisy ustalające działalność agroturystyczną jako działalność autonomiczną. Agroturystyka jest traktowana we Włoszech jako osobny sektor turystyki. Jednostki odpowiedzialne za agroturystykę to między innymi władze regionalne, których zadaniem, we współpracy ze stowarzyszeniami i organizacjami agroturystycznymi, a także z podmiotami lokalnymi, jest promowanie, jak również dbanie o rozwój oraz prowadzenie badań w dziedzinie agroturystyki.

Zadania dotyczące turystyki zostały przekazane poszczególnym podmiotom administracji regionalnej. Kluczową rolę pełni natomiast Ministerstwo Polityki Rolnej i Leśnej, które odpowiada za główne inicjatywy związane z rozwojem lokalnym, a przede wszystkim za różne programy. Podmiotami współpracującymi z Ministerstwem, a jednocześnie odgrywającymi różną rolę w rozwoju wielofunkcyjności gospodarstw, jest INEA, instytut monitorujący i wspierający rozwój lokalny, obejmujący między innymi agroturystykę, gospodarstwa dydaktyczne i socjalne, jak również zachowanie krajobrazu rolniczego oraz OIGA (Obserwatorium Młodych w Rolnictwie), mające wpływ przede wszystkim na rozwój gospodarstw rolnych prowadzonych przez młodych rolników, w celu zachowania tradycji i kultury rolnej dla przyszłych pokoleń. Wpływ na podejmowane przez Ministerstwo Rolnictwa decyzje mają trzy największe organizacje zrzeszające włoskich rolników. Są to: Coldiretti, Confederazione italiana agricoltori oraz Confagricultura. Rolą wszystkich trzech organizacji jest promocja i propaganda agroturystyki na terenie Włoch. Ponadto można też wyróżnić organizacje, które w pośredni sposób wpływają na rozwój agroturystyki i jej promocję, jest to między innymi AIAB oraz Slow Food.

Przykładową organizacją bezpośrednio odpowiadającą za turystykę wiejską jest: Włoska konfederacja rolników (Cia-La Confederazione italiana agricoltori), która jest organizacją niezależną wobec władz i podziałów partyjnych. Funkcjonuje we Włoszech ale również w Europie. Na czele organizacji stoi prezydent (główny menadżer organizacji)

wybierany co 4 lata, wraz z dwoma zastępcami, wiceprezydentami, z których jeden pełni obowiązki prezydenta podczas jego nieobecności w kraju oraz czterema innymi współpracownikami rady prezydyjnej, która odpowiada za politykę organizacji.

Cia jest jedną z największych profesjonalnych organizacji rolniczych w Europie. Ma strukturę narodową z oddziałami regionalnymi, prowincjonalnymi i lokalnymi. W strukturze Cia można wyróżnić działy np.: agroturystyka czy rolnictwo biologiczne. Innym podziałem struktury Cia jest podział ze względu na związki i stowarzyszenia funkcjonujące pod jej patronatem. Wyodrębnione są one ze względu na swoje funkcje i grupy, którymi się zajmują. Do stowarzyszeń podlegającym Cia są między innymi:

AGIA – L'Associazione Giovani Imprenditori Agricoli, jest stowarzyszeniem zrzeszającym młodych rolników (członków Cia), które dba i wychodzi naprzeciw oczekiwaniom młodszej części sektora rolnego (rolnicy w wieku 18-40 lat). Odpowiada za wszelkiego rodzaju projekty i propozycje prawne mające na celu polepszenie sytuacji prawno-ekonomicznej tej grupy. Przyczynia się to do rozwoju nowych gospodarstw rolnych w tym również agroturystyki, promuje rolnictwo i jego produkty. Współpracuje z licznymi organizacjami, wpływając w ten sposób na rozwój polityki rolnej we Włoszech.

ANABIO – reprezentująca interesy rolników prowadzących gospodarstwa bioekologiczne, promujące ten rodzaj produkcji rolnej, współpracuje z Turismo Verde, dysponuje bazą noclegową „bio-agroturystyki”. Stowarzyszenie ważne jest ze względu na częsty związek produkcji ekologicznej produktów regionalnych.

Warto też zwrócić uwagę na program Scuola in Fattoria, który wyróżnia się na tle innych związków i stowarzyszeń Cia. Scuola in Fattoria to sieć tętniących życiem gospodarstw rolnych. Noszą one nazwę gospodarstw dydaktycznych, w większości są jednak zaadoptowanymi do tego celu gospodarstwami agroturystycznymi. Celem tegoż programu jest tworzenie poprzez tego typu gospodarstwa kulturowej bazy ważnej dla przyszłych pokoleń. Usługi oferowane w ramach Scuola in Fattoria mogą być dodatkowym źródłem dochodu dla rolnika i jego rodziny w okresie pozasezonowym, w czasie mniejszego ruchu w gospodarstwie agroturystycznym. Zaangażowanie w projekt wymaga jednakże poświęcenia nieco większej ilości czasu i odpowiedniego przygotowania się do prowadzenia takich zajęć w gospodarstwie agroturystycznym.

Kluczowym stowarzyszeniem w strukturze Cia jest, Turismo Verde, któremu warto poświęcić nieco więcej uwagi, ponieważ jest jednym z trzech najważniejszych konsorcjów gospodarstw agroturystycznych, zrzeszających rolników na terenie całych Włoch. Stowarzyszenie Turismo Verde (Associazione Nazionale dell'Agriturismo, dell'Ambiente,

del Territorio e della Cultura Rurale, „Zielona Turystyka”, zostało założone w 1981 roku jako jedna ze struktur Cia dla rolników oferujących wakacje na wsi. Głównym celem stowarzyszenia jest promocja wysokiej jakości produktów rolno-spożywczych i rękodzielniczych. Rola Turismo Verde jest również doradztwo, organizacja i pomoc techniczna oraz promocyjna oferowana rolnikom prowadzącym działalność gospodarstw agroturystycznych. Stowarzyszenie pełni także rolę przewodnika kulturowego i ekonomicznego konsumentów w kraju, jak i za granicą. Promuje praktyczną wiedzę i kulturowe zalety spędzania wolnego czasu na łonie środowiska wiejskiego. Dokładne cele stowarzyszenia i jego członków należących do Cia są określone w statucie Turismo Verde. Statut obowiązuje wszystkich zapisanych rolników na terenie całego kraju. Dzięki współpracy wszystkich struktur Cia pomiędzy sobą, możliwe jest opracowywanie, a także unowocześnienie przewodników wydawanych bez przerwy od roku 1999 przez Turismo Verde. Organizacja Cia pojawia się też na wszystkich targach i spotkaniach międzynarodowych, związanych w jakiś sposób z rolnictwem czy zdrową żywnością, promując w ten sposób rolników i ich usługi.

Kolejną organizacją zrzeszającą rolników jest Confagricultura. Zrzesza ona rolników posiadających w większości największe gospodarstwa we Włoszech. Jest najstarszą organizacją zrzeszającą rolników. Najistotniejszym Stowarzyszeniem stanowiącym między innymi strukturę organizacji jest Agriturist (Associazione Nazionale per l'Agriturismo, l'Ambiente e il Territorio), czyli Narodowe Stowarzyszenie Agroturystyki i Obszaru, założone w 1965 roku przez Simone Velluti Zati, który był prezydentem od 1965-1998. Obecnie funkcję prezydenta pełni Vittoria Brancaccio - Presidente nazionale Agriturist. Agriturist jest najstarszym stowarzyszeniem zajmującym się problematyką agroturystyki i typowych produktów gastronomii regionalnej, środowiska, dbającym o krajobraz i kulturę wiejską. Agriturist zrzesza rolników, którzy prowadzą działalność agroturystyczną bądź są zainteresowani zapoczątkowaniem tej działalności, dla tych członków. Agriturist oferuje bezpośrednią pomoc poprzez oddziały regionalne i prowincjonalne Stowarzyszenia, obecne w każdej części Włoch w oddziałach Cofagricultura, a na terenie Campanii, Neapol jest siedzibą Agriturist. Zrzeszony członek może zgłosić się do Agriturist Nazionale, który zajmuje się pomocą przy założeniu i promocji gospodarstw agroturystycznych. Gospodarstwa agroturystyczne zrzeszone w Agriturist uzyskują „certyfikat jakości” (Agriturist Qualita). Podlegają kontroli obarczonej opłatą pobieraną od rolników corocznie. Jeśli gospodarstwo spełni wymogi kontroli, uzyskuje wpis do Księgi Marki, może używać logo we wszystkich publikacjach

i promocjach. Obecnie Stowarzyszenie zrzesza ponad 5.000 gospodarstw rolnych prowadzących agroturystykę na terenie Włoch.

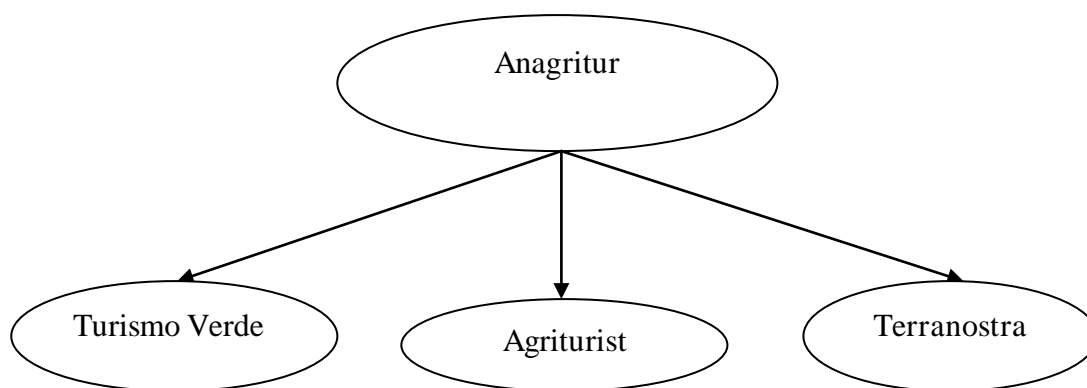
Kolejna, a zarazem największą organizacją na terenie Włoch jest organizacja Coldiretti (Confederazione Nazionale Coltivatori Diretti). Organizacja ta składa się z 18 Federacji regionalnych, 98 Federacji prowincjonalnych, 765 biur lokalnych oraz 9.812 sekcji peryferyjnych. Jest niewątpliwie jedną z największych organizacji zrzeszających rolników na poziomie narodowym, jak i europejskim.

W skład struktury wyżej wspomnianej Coldiretti wchodzi organizacja Terranostra.

Jest stowarzyszeniem założonym w 1973 r. Jej celem jest promocja wiejskości poprzez wszelkiego rodzaju inicjatywy związane z rolnictwem, turystyką i kulturą, mające na celu podniesienie wartości agroturystyki i jej znaczenia w obronie natury, krajobrazu wiejskiego. Zgodnie z prawem dotyczącym agroturystyki jej celem jest również polepszenie relacji pomiędzy światem wiejskim i miejskim. Stowarzyszenie promuje i chroni ekologiczne metody produkcji rolnej wykorzystywane przez rolników przy wytwarzaniu produktów regionalnych. Podtrzymuje rozwój rolnictwa poprzez pomoc w prowadzeniu działalności agroturystycznej (pomoc w rejestracji takiej działalności, a także w organizowaniu różnego rodzaju działań rekreacyjno–kulturalno-sportowych na terenach gospodarstw, również pomoc w sprzedaży ich produktów).

Kolejną działającą na terenie Włoch organizacją jest Anagritur. Została utworzona przed ośmioma laty jako konsorcjum mające na celu zrzeszanie trzech najważniejszych stowarzyszeń włoskich odpowiedzialnych za agroturystykę.

Głównym celem utworzenia konsorcjum była wspólna polityka marketingowa tych stowarzyszeń oraz wspólne dobro rozwoju agroturystyki we Włoszech. Organizacja ta ma za zadanie przeprowadzanie sprawniejszego dialogu (wpływ na ustawy) z władzami na szczeblu ogólnokrajowym, odpowiedzialnymi w bezpośredni i pośredni sposób za rozwój terenów wiejskich. Anagritur odpowiada również za przeprowadzanie badań i analiz mających na celu rozwój agroturystyki, a także dostrzeżenie istniejących problemów w tym sektorze. Dzięki takiej działalności wszystkie trzy stowarzyszenia mogą sprawniej pełnić funkcje doradcze i efektywniej pomagać zrzeszonym rolnikom.

Za przykład organizacji pośrednio odpowiadających za agroturystykę może posłużyć AIAB- Associazione Italiana Per l'Agricoltura Biologica, Włoskie Stowarzyszenie Rolnictwa Biologicznego.

AIAB jest stowarzyszeniem mającym zadanie promowania rolnictwa biologicznego i rozwoju wsi oraz naturalnej produkcji spożywczej. Od 1992 roku funkcjonuje jako międzynarodowa organizacja odpowiedzialna za kontrole i certyfikacje produkcji biologicznej. W 2000 roku AIAB stworzył ICEA (Istituto per la Certificazione Etica e Ambientale), na którym od tamtej chwili spoczywa zadanie kontroli i certyfikacji gospodarstw ekologicznych, w tym agroturystycznych, na terenie Włoch. Przekazanie przez AIAB na ICEA funkcji organizacji kontrolującej i nadającej certyfikacji, spowodowało, że AIAB mógł stać się podmiotem polityczno-kulturalnym w celu promocji rolnictwa biologicznego. AIAB czuwa nad produkcją ekologiczną w sektorze spożywczym, promując produkty marką Garanzia AIAB.

W roku 1998 AIAB zapoczątkował program narodowy o nazwie „Turystyka Zrównowazona”, na podstawie którego zostały wyróżnione gospodarstwa oferujące wypoczynek o statusie „Agroturystyki Bioekologicznej” (Agriturismi Bioecologici).

Program dotyczy nie tylko gospodarstw zrzeszonych w AIAB, ale także tych zrzeszonych w innych stowarzyszeniach agroturystycznych, wymagającym takiego certyfikatu dla uzyskania statusu gospodarstwa bio-ekologicznego. Efektem końcowym jest nadanie odpowiedniej ilości „stokrotek” (od 1 do 5), będących wyznacznikiem klasyfikacji gospodarstwa. Liczba stokrotek informuje o jakości środowiska i usług, jakie oferuje gospodarstwo agroturystyczne i jest informacją dla turysty, iż produkty spożywcze w takim gospodarstwie są z pewnością zdrowe i świeże.

Organizacje promujące turystykę wiejską na terenie Włoch mają bezpośredni wpływ na politykę rolną, w tym rozwój lokalny i promocję agroturystyki. Wszystkie wcześniej wspomniane zajmują się bezpośrednio agroturystyką. Jako organizacje reprezentujące rolników i ich potrzeby przed rządem, prowadzą bezpośredni dialog z Ministerstwem Rolnictwa, jak i innymi instytucjami mającymi wpływ na decydujące sprawy w rolnictwie i jego ekonomii. Wszystkie trzy ze względu na swoją strukturę organizacyjną wyodrębniły jednostki ściśle zajmujące się działalnością agroturystyczną. Każda z nich posiada swoje przedstawicielstwa w regionach, główne siedziby poszczególnych federacji znajdują się w Rzymie.

Podane przykłady stowarzyszeń i związków agroturystycznych należących do tych włoskich organizacji rolnych przedstawiają ich rolę na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej. Każde stowarzyszenie przyczynia się do bezpośredniej promocji agroturystyki na poziomie ogólnokrajowym jak i zagranicznym. Współdziała w tworzeniu prawa i norm określających działalność agroturystyczną, ustala reguły i zasady funkcjonowania takich gospodarstw we Włoszech. Jako Anagritur prowadzi szeroko rozwinięte badania mające na celu ulepszenie wspomnianych norm, a także gromadzi odpowiednie fundusze na rzecz wspólnych kampanii reklamowych mających pogłębić świadomość konsumentów na temat roli agroturystyki i rolnictwa w społeczeństwie. Fakt istnienia trzech największych organizacji rolnych wpływa korzystnie na innowację w sektorze agroturystycznym. Wspólne funkcjonowanie na rynku usług sprawia, iż wszystkie organizacje starają się ulepszyć swoje oferty i stwarzać jak najkorzystniejsze rozwiązania nie tylko dla samych konsumentów czyli gości, ale przede wszystkim samych rolników.

Pośrednią rolę w promowaniu agroturystyki mają takie organizacje jak Slow Food czy AIAB. Chociaż Slow Food jest organizacją, której celem jest niewatpliwie ochrona i promocja jedzenia, w pośredni sposób przyczynia się do promocji turystyki wiejskiej na terenie Włoch.

Gospodarstwa agroturystyczne, a w szczególności bio-ekologiczne są ostoją tradycji, typowych potraw i smaku, a organizacje pomagają w tym wysoce korzystnym przedsięwzięciu jakim jest turystyka wiejska.

IV. Rozwój agroturystyki we Włoszech a fundusze strukturalne UE

1. Rozwój agroturystyki we Włoszech

1.1 Początki agroturystyki we Włoszech

Agroturystyka we Włoszech pojawiła się w latach 60. Gospodarstwa agroturystyczne szczególną „opieką” otoczyło państwo, które uchwaliło podstawy prawne prowadzenia działalności agroturystycznej w 1981 roku. Głównym celem była ochrona przed rozbiórką bądź dalszą dewastacją istniejących

budynków oraz zabudowań gospodarczych. Prawnie działalność ta podlega pod Ministerstwo Rolnictwa. Na tych, którzy zdecydowali się zająć agroturystyką, czekały rządowe dotacje i pomoc z unijnej kasy. Niezbędne były remonty i modernizacje, bowiem wspólnotowe prawo ściśle określa zasady działalności takich gospodarstw. Popularność tej formy spędzania wakacji z każdym rokiem była coraz większa. W 1990 r. gospodarstwa agroturystyczne odwiedziło 800 tys. turystów, co stanowiło 1.3% ogółu turystów, w tym 30% turystów zagranicznych.

1.2 Agroturystyka dziś

Włochy pod względem agroturystyki są obecnie na 4 miejscu w Europie, po Francji, Niemczech i Wielkiej Brytanii. Obecnie jest około 7 tys. gospodarstw agroturystycznych w różnych regionach kraju, położonych przeważnie poza głównymi centrami turystycznymi. Gospodarstwa te oferują średnio po dziesięć miejsc noclegowych, a dodatkowym atutem stała się ekologiczna żywność i specyficzne dla danego regionu kraju atrakcje. Obecnie na prowadzenie gospodarstw agroturystycznych we Włoszech wydawane są licencje uprawniające do tego typu działalności. Włoskie odpowiedniki urzędów takich jak: Urząd Gminy, Sanepid, Policja, Izba Handlowa, Straż Pożarna, wydają zaświadczenia, na podstawie których gospodarstwo uzyskuje licencję, i każdy z wyżej wymienionych urzędów ma prawo kontroli obiektu agroturystycznego i odbioru licencji. Raz sklasyfikowane gospodarstwo agroturystyczne jest przedmiotem regularnych kontroli co 3 lata i dodatkowych profilaktycznych inspekcji w międzyczasie. Włoska klasyfikacja

odbywa się na podstawie wymogów obligatoryjnych, które gospodarstwo musi spełnić. Konsument ma prawo zgłoszenia komisji niedociągnięcia świadczonej usługi i w takim przypadku następuje natychmiastowe zweryfikowanie zarzutów i jeśli mają one uzasadnienie następuje deklasyfikacja gospodarstwa agro- lub ekoagroturystycznego. Klasyfikacja bazy noclegowej daje klientowi poczucie bezpieczeństwa gdyż dowodzi, że gospodarstwo przeszło serię okresowych inspekcji i podobnie jak w Polsce pozwala konsumentowi dokonywać świadomego wyboru i lepszego zrozumienia relacji pomiędzy jakością i ceną. Działalność agroturystyczna stanowi przynajmniej 1/3 wszystkich dochodów przeciętnego gospodarstwa w UE.

2. Fundusze strukturalne UE

2.1. Definicja i rola funduszy strukturalnych

Fundusze Strukturalne są instrumentami Polityki Strukturalnej Unii Europejskiej. Ich zadaniem jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarek krajów UE. W ten sposób wpływa się na zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej Unii. W skład Unii wchodzi regiony bardzo dobrze rozwinięte, takie jak południowa Anglia, okolice Paryża, czy Holandia oraz te, których poziom rozwoju znacznie odbiega od "średniej europejskiej". Są nimi Południowe Włochy, Grecja, Irlandia, Portugalia, Północna Skandynawia. Fundusze kierowane są do tych sektorów gospodarki i regionów, które bez pomocy finansowej nie są w stanie dorównać do średniego poziomu ekonomicznego w UE. Polityka Strukturalna i Fundusze mają pomóc władzom centralnym i regionalnym słabiej rozwiniętych regionów w rozwiązaniu ich najważniejszych problemów gospodarczych. Fundusze te mają przyczynić się przede wszystkim do poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej Unii. Cel ten ma być uzyskany w drodze zmniejszania różnic w poziomie życia ludności, poprzez rozwój infrastruktury w regionach, czy też wzrost zatrudnienia. Środki strukturalne przeznaczone są dla regionów, gdzie wskaźnik PKB (produkt krajowy brutto) nie przekracza, zasadniczo, 75 proc. średniej Wspólnoty. Głównie korzystają z nich Grecja, Hiszpania, Irlandia i Portugalia i Niemcy (była NRD).

2.2 Rodzaje i charakterystyka funduszy strukturalnych

Wyróżniamy cztery fundusze strukturalne oraz Fundusz Spójności, który jest instrumentem polityki strukturalnej:

- Europejski Fundusz Społeczny

- Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa

Z funduszy rozprowadzane są środki finansowe poprzez programy i konkretne cele:

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)** - wspomaga regiony o mniej korzystnym położeniu i koncentruje się głównie na inwestycjach produkcyjnych, infrastrukturze oraz małych i średnich przedsiębiorstwach (MSP).
- **Europejski Fundusz Społeczny (EFS)** - koncentruje się na rozwoju zasobów ludzkich. Obszary tematyczne Funduszu obejmują m.in. pomoc w organizowaniu szkoleń oraz tworzenie miejsc pracy.
- **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR)** - upowszechnia dostosowanie struktur rolnych oraz działania na rzecz rozwoju rolnictwa.
- **Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa (FIOR)** - upowszechnia działania strukturalne w sektorze rybołówstwa.

2.3 Zasady obowiązujące przy realizacji programów w ramach Funduszy Strukturalnych

Finansowanie w ramach Funduszy Strukturalnych opiera się na pięciu podstawowych zasadach:

- **zasada koncentracji** – określa, że interwencja funduszy, aby przyniosła efekt, nie powinna być rozproszona, lecz skoncentrowana na niewielu precyzyjnie określonych celach (na celu 1 koncentruje się ok. 70% funduszy)
- **zasada dodatkowości** – środki przekazywane przez Komisję Europejską z funduszy strukturalnych są jedynie uzupełnieniem środków zgromadzonych na dany program (projekt) przez władze krajowe (regionalne, lokalne). W praktyce oznacza to weryfikację – czy poziom krajowych wydatków publicznych na poszczególne cele po otrzymaniu wsparcia z UE utrzymywany jest przynajmniej na takim samym poziomie jak w okresie poprzedzającym otrzymywanie pomocy
- **zasada subsydiarności** – wszystkie działania powinny być podejmowane na możliwie najniższym szczeblu, który jest w stanie je realizować. Unia będzie podejmować działania tylko wtedy, jeśli zamierzone cele nie mogą być zrealizowane w wystarczającym stopniu na szczeblu państw członkowskich i dlatego ze względu na ich zakres lub skutki zostaną lepiej osiągnięte na szczeblu Unii

- **zasada programowania** – podstawą otrzymania wsparcia jest planowanie (plany i programy rozwojowe) w pewnym przyjętym przez Wspólnotę horyzoncie (okresie programowania)
- **zasada partnerstwa** – współpraca Komisji z władzami krajowymi, lokalnymi i regionalnymi oraz innymi kompetentnymi ciałami (partnerzy społeczni i gospodarczy)

Z punktu widzenia roli samorządów lokalnych i regionalnych najważniejsze są: subsydiarność, partnerstwo i programowanie. W praktyce stosowane są jeszcze dodatkowe zasady:

- **zasada spójności** – zapewnienie wewnętrznej spójności projektów oraz ich spójności z innymi działaniami realizowanymi na szczeblu regionu, kraju i UE
- **zasada elastyczności** – respektowanie w polityce Komisji zróżnicowania rzeczywistości regionalnej (tzn. różnych ustrojów administracyjno-terytorialnych krajów członkowskich)
- **zasada koordynacji instytucjonalnej** – wypracowanie formalnych procedur uzgodnień między siłami regionalnymi celem zdefiniowania i wcielania regionalnych strategii rozwoju
- **zasada koordynacji pionowej i poziomej** – utrzymywanie współpracy wewnątrz regionu i na linii Komisja-kraj-region,
- **zasada oceny i monitoringu**
- **zasada PPP** – dążenie do zapewnienia partnerstwa prywatno-publicznego

2.4 Główne cele przeznaczenia funduszy strukturalnych

Obszary, na które zostały skierowane unijne środki finansowe zostały określone jako „Cele”. Największe nakłady finansowe w okresie od 1994 do 2006 roku zostały przeznaczone na CEL 1- wspieranie rozwoju i dostosowanie strukturalne regionów zacofanych.

- CEL 1 automatycznie stanowi priorytet włoskiej polityki regionalnej zmierzającej do zmniejszenia polaryzacji regionalnej kraju. Konsekwencją tej polityki było przeznaczenie na drugim miejscu środków na reformę polityki rolnej polegającej na wspieraniu rozwoju w dostosowywaniu struktur rolnych.

- CEL 2 czyli restrukturyzacje regionów, przygranicznych (pln-wsch) lub poważnie dotkniętych upadkiem przemysłu. We Włoszech nie ma potrzeby wysokich nakładów finansowych na ten cel przeznaczono tu ok. 10% funduszy.
- CEL 3 i 4 - inwestycja w czynnik ludzki poprzez dostosowywanie pracowników do zmian w przemyśle i systemach produkcji oraz zwalczanie bezrobocia długookresowego jest finansowa przede wszystkim ze środków krajowych.
- CEL 6 - wspieranie rozwoju strukturalnego regionów o wyjątkowo niskiej gęstości zaludnienia. Z całej „Pietnastki” tylko Finlandia i Szwecja otrzymywała dotacje na ten cel. Republika Włoska nie otrzymała środków finansowych na na ten cel ze względu na wyższe zaludnienie.

3. Fundusze strukturalne a rozwój gospodarki i agroturystyki we Włoszech

3.1 Podział środków z budżetu UE

Głównymi beneficjentami budżetu UE są wciąż „stare kraje” UE, Włochy pozyskując kwotę 10,9 mld euro znajdują się na czwartym miejscu po Francji (13,5 mld), Hiszpanii (12,9 mld) i Niemcach (12,2 mld euro). Największe kwoty z funduszy strukturalnych trafiły do Hiszpanii (5,8 mld euro), a po niej do Niemiec i Włoch.

Włochy od początku powstania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego uzyskiwały bardzo wysokie dotacje w porównaniu z innymi krajami „Pietnastki”. Zostało to zaprezentowane w Tabeli nr 1.

TABELA 1 – Udział procentowy alokacji funduszy strukturalnych w krajach Unii Europejskiej w latach 1977-2006.[15]

Państwo	Alokacja EFRR [16] w 1977	Alokacja EFRR w 1985	Alokacja Funduszy Strukturalnych na lata 1989-1993	Alokacja Funduszy Strukturalnych na lata 1994-1999	Alokacja Funduszy Strukturalnych na lata 2000-2006
Włochy	39,39	42,59	17,08	14,29	15,51
Niemcy	6,0	4,81	9,56	14,12	15,33
Francja	16,86	14,74	9,38	9,65	7,96

3.2 Fundusze strukturalne w celu zmniejszenia różnic między regionami Włoch

Największe nakłady finansowe w okresie od 1994 do 2006 roku zostały przeznaczone na CEL 1 jakim jest wspieranie rozwoju i dostosowanie strukturalne regionów zacofanych.

Główną siłą napędową włoskiej gospodarki, bazującą na przemyśle stanowią północne Włochy, do kolejnych inwestycji restrukturyzacyjnych wykorzystano tu środki z funduszy strukturalnych, co spowodowało efektywny i dynamiczny rozwój wpływający na sytuację ekonomiczną całego kraju.

Południe Włoch do których należą: Campania, Abruzzo - Molise, Puglia, Calabria - Basilicata, Sicilia, Sardegna zwane jest Mezzogiorno i zalicza się niezmiennie do najbardziej ubogich terenów w UE. Region ten uzyskuje 14% dochodów z agroturystyki. Pomimo wieloletnich, gigantycznych transferów finansowych przeznaczonych na pobudzenie rozwoju Mezzogiorno, zarówno ze strony państwa włoskiego jak i polityki regionalnej Unii Europejskiej, dysproporcje pomiędzy Północą a Południem Włoch są nadal wyraźne. Dotacje rządowe dla gospodarki Mezzogiorno podnosiły jedynie siłę nabywczą dla towarów produkowanych na północy.

Południe ma swój udział w wypracowaniu 25% dochodu narodowego, na ten region przypada blisko 60% całego bezrobocia i jest to obszar z dominacją produkcji rolniczej, udział zatrudnienia w sektorze rolnym sięgał pod koniec lat 90-tych poziomu 20-25%, w tym samym czasie średnie zatrudnienie w rolnictwie dla całych Włoch wynosiło ok. 8%. Region ten zawsze był więc czynnikiem obniżającym poziom gospodarczy kraju.

We Włoszech wyraźnie widać, że wspólnotowa polityka regionalna może być nieskuteczna, jeżeli „służy bardziej wzmocnieniu lokalnych układów klientalnych lub mafijnych, a nie inwestycjom służącym pobudzaniu endogenicznego rozwoju.” [1].

3.3 Priorytety

Komisja Europejska w porozumieniu z państwem włoskim oficjalnie rozpoczęła drugą fazę wprowadzania funduszy strukturalnych na terenie Mezzogiorno, a w 1996 roku nastąpiła reorientacja polityki regionalnej, która wyrażała się w stopniowej rezygnacji z modelu państwa opiekuńczego. Koncentrowała się wokół optymalnego wykorzystania przyznanych przez UE środków finansowych.

W ostatnich latach stopień wykorzystania przez Mezzogiorno przyznanych funduszy unijnych wzrósł m.in. w wyniku rygorystycznej polityki państwa o ok. 20%, osiągając pułap 45% - 47%. Wpływa to korzystnie na ciągły rozwój tych regionów, czego dowodem jest

również szybszy wzrost PKB per capita w porównaniu z innymi regionami. Ponadto, odnotowuje się poprawę wskaźników spadku bezrobocia oraz trend wzrostu produktywności wzmacniającej konkurencyjność. Wszystkie przedsięwzięcia w zacofanych regionach można określić jako dążenie do sprostania współczesnym wymogom rynkowym. Środki finansowe przeznaczone na narodowe programy regionalne rozdysponowane na poszczególne regiony Mezzogiorno przedstawia tabela 2.

TABELA 2 – Środki finansowe przeznaczone na narodowe programy regionalne (Por) w okresie 2000-2006 (w mln Euro). [10]

POR	Środki ogółem
Campania	3.824,933
Kalabria	1.994,246
Basilikata	742,778
Pulia	2.639,488
Sardynia	1.946,229
Sycylia	3.857,946
Molise (środki tymczasowe)	180,728

Polityka regionalna Włoch, koncentruje się obecnie na wykorzystaniu funduszy strukturalnych w celu zmniejszenia różnic rozwojowych występujących między włoskimi regionami.

Środki pochodzące z EFRR są rozdzielane na:

- rozwój infrastruktury wspierającej działalność gospodarczą (wodociągi, energia, badania naukowe, ochrona środowiska);
- rozwój infrastruktury transportowej i telekomunikacji;
- szkolenia w zakresie zaawansowanych technologii;
- wspieranie lokalnych inicjatyw rozwojowych;

- aktywność sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Przeznacza się je równomiernie na projekty zarządzane przez regiony, przedsiębiorstwa i inne podmioty. W celu utrzymania wskaźników wzrostu ekonomicznego Włosi wyznaczyli główne obszary, na których będzie opierała się ich polityka regionalna tzn.:

- koncentracja środków (w sensie finansowym, przedmiotowym) dla nadania im większej skuteczności;
- wzmocnienie systemu kontroli przyznanych funduszy rozwojowych;
- unowocześnienie struktury produkcji rolnej;
- zmniejszenie stopy bezrobocia na terenie Mezzogiorno (przede wszystkim wśród młodzieży);
- ochrona środowiska i rekultywacji terenów skażonych intensywną gospodarką. Obszary, na które zostały skierowane unijne środki finansowe zostały określone jako „Cele”.

Największe nakłady finansowe w okresie od 1994 do 2006 roku zostały przeznaczone na CEL 1: wspieranie rozwoju i dostosowanie strukturalne regionów zacofanych. CEL 1 automatycznie stanowi priorytet włoskiej polityki regionalnej. Konsekwencją tej polityki było przeznaczenie na drugim miejscu środków na reformę polityki rolnej polegającej na wspieraniu rozwoju w dostosowywaniu struktur rolnych.

3.4 Fundusze dla rozwoju agroturystyki

Z funduszy strukturalnych pozyskiwane są środki przeznaczone na promocje regionu jak i gospodarstw agroturystycznych. Istnieją liczne zrzeszenia agroturystyczne organizujące szkolenia, degustacje potraw regionalnych oraz pracujące nad udoskonaleniem wachlarza ofert dla turystów kochających wieś.

W dniu 8 lutego 2006 r. Parlament włoski zatwierdził nową ustawę dotyczącą agroturystyki i zmusił regiony do ujednolicenia własnych przepisów prawnych z nowymi zasadami w terminie sześciu miesięcy od wejścia w życie w/w ustawy. W ten sposób powstało zarządzenie, które jest nowym bodźcem dla tego sektora, dzięki szeregowi ważnych innowacji. Ustawa ramowa rozszerza wreszcie inicjatywę przedsiębiorców agroturystycznych także na spółki kapitałowe, przynosi konieczne uproszczenia w zakresie skarbowym i administracyjnym, waloryzuje dodatkowo tradycje i wysokojakościowe produkty rolno-spożywcze znajdujące się na danym terenie, waloryzuje nowe formy prawne w rolnictwie i szanuje doświadczenia i kompetencje Regionów w tej dziedzinie.

Inwestycje regionalne rządu włoskiego w stosunku do sytuacji panującej w innych krajach UE odbywają się na wysoką skalę. Włosi jako jedno z nielicznych państw członkowskich byli najbardziej zaangażowani w pozyskiwanie środków pieniężnych z Unii Europejskiej na rozwój regionów. Optymalne wykorzystanie funduszy strukturalnych wpłynęło na rozwój gospodarczy *Mezzogiorno*.

Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w ramach programu Leader przyczynia się do wzrostu aktywności społecznej i poprawia warunki życia na obszarach wiejskich poprzez stymulowanie nowych miejsc pracy w rolnictwie. Następuje poprawa walorów i infrastruktury regionów co wpływa na zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich, powstawanie nowych gospodarstw agroturystycznych oraz napływ turystów.

ŹRÓDŁA

Informacje i artykuły pozyskane z internetu

BIBLIOGRAFIA

1. Małgorzata Gogół: Wpływ funduszy strukturalnych UE na polaryzację regionalną Włoch (21.04.2007.)
2. T.G. Grosse, Polityka regionalna UE i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski., *Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000 r.s.79.*

PRZYPISY

[1] Ibidem, s.80.

V. Pozytywne wzorce działalności agroturystycznej w południowych

Włoszech

W regionie Kampania, leżącym w południowej części Włoch bardzo dynamicznie rozwija się turystyka. Wśród wielu możliwości spędzania wolnego czasu, coraz większym zainteresowaniem wśród ludności miast cieszy się wypoczynek w gospodarstwach rolnych. Gospodarstwa agroturystyczne we Włoszech funkcjonują

w nieco odmienny sposób niż w Polsce. Każdy region ma, bowiem własne prawodawstwo regulujące działalność agroturystyczną., stąd też w każdym regionie spotkamy się z nieco odmiennymi uregulowaniami prawnymi. Agroturystyka w Kampanii jest bardzo silnie rozwiniętą formą wypoczynku, a zawdzięcza to między innymi bogatej spuściźnie historycznej i wyjątkowemu położeniu geograficznemu regionu. W ciągu kilkunastu minut można z wybrzeża dotrzeć do górskich dolin i apenińskich stoków. Rozwojowi agroturystyki w tym regionie sprzyja również duża ilość terenów chronionych -Natura 2000, parki narodowe i regionalne, rezerваты nadmorskie, duże połacie łąk i pastwisk, znacząca powierzchnia lasów. Kampania nie należy do regionów uprzemysłowionych i dominują tu głównie małe gospodarstwa rolne. W związku z tym rozwój agroturystyki w tym regionie jest na pewno jednym ze sposobów na tworzenie miejsc pracy i pozyskania dodatkowego źródła dochodu.

Wśród pozytywnych wzorców, które są godne polecenia i wykorzystania w Polsce na uwagę zasługują następujące sprawy:

1. Gospodarstwa rolne w regionie Kampania prowadzą wspólnie działania na rzecz rozwoju i promocji usług agroturystycznych. Organizują się w zrzeszenia, w ramach, których razem walczą o korzystniejsze dla siebie prawodawstwo. Razem tworzą strony internetowe, które pomagają pozyskać turystów. Prezentowanie gospodarstw na portalu internetowym daje również możliwość potencjalnemu klientowi obiektywnego porównania poszczególnych gospodarstw, zapoznania się na jaką produkcję gospodarstwa są nastawione oraz co mają do zaoferowania swoim klientom.

Można także z takiej strony pobrać szczegółową mapę dojazdu do poszczególnych gospodarstw, a także zarezerwować pokój – co jest znacznym ułatwieniem dla turystów. Poza tym uczestnictwo w takim zrzeszeniu mobilizuje gospodarstwa do podnoszenia standardu świadczonych usług i daje pewność niezmiennie wysokiej ich jakości. Wspólna walka o korzystniejsze uregulowania prawne oraz reklama dają znacznie większe możliwości rozwoju i promocji ruchu agroturystycznego niż nawet najlepiej zaplanowane działania przez pojedyncze gospodarstwo.

2. Gospodarstwa agroturystyczne bardzo ściśle współpracują z Lokalnymi Grupami Działania, które we Włoszech, powstały już w latach 90-tych. Głównym zadaniem LGD jest inicjowanie i koordynacja działań ludzi biznesu, przedsiębiorców, samorządu lokalnego i ludności zamieszkującej obszary wiejskie, na rzecz promocji i rozwoju tych terenów. Z racji długoletniego doświadczenia Lokalne Grupy Działania w regionie Kampania są znacznie lepiej zorganizowane niż w Polsce. Spośród wielu inicjatyw, jakie podejmują na uwagę zasługuje szczególna dbałość o rozwój małych miasteczek i wsi. Lokalne Grupy Działania pomagają w renowacji zabytkowych budynków a także w naprawie i przebudowie dróg dojazdowych do szczególnie atrakcyjnych a nieco zapomnianych miejscowości. Biorą także - pod swoją opiekę parki krajobrazowe, dbają o ich promocję, ale również o ich ochronę. Współpracują z jednostkami naukowymi, organizują konferencje naukowe współpracują z międzynarodowymi grupami zajmującymi się ochroną przyrody (WWF) i wspólnie ratują przyrodnicze dziedzictwo Europy. Współpracują także z uczelniami wyższymi organizując dla nich przydatne turnusy badawcze. Nie można także zapomnieć o tym, że pomagają kobietom ze środowiska wiejskiego podjąć pracę poza rolnictwem. Lokalne Grupy Działania pomagają w rozwoju ruchu turystycznego poprzez prowadzenie działań promocyjno-informacyjnych realizowanych w postaci wydawnictw na temat walorów środowiskowo-historycznych regionu. Pośród wielu działań realizowanych na rzecz rozwoju agroturystyki przez Lokalną Grupę Działania na uwagę zasługują następujące sprawy:

- akcja innowacyjna skierowana na realizację mini instalacji do prasowania oliwek,
- budowa elektrowni wiatrowych, co zapewnia czystą energię a także zyski dla gospodarstw rolnych
- ponowne odkrycie i rozpowszechnianie walorów śródziemnomorskiej roślinności - portal internetowy, bank wymiany informacji, oferta produktów, przepisy, informacje na temat wydarzeń kulturalnych

- promocja i tworzenie „Wiosek Tradycji” w celu ochrony właściwości środowiskowo-architektonicznych regionu
- stymulowanie promocji typowych produktów rolnych, rękodzielnictwa
- stymulowanie certyfikacji i rynku produktów rolnych
- promocja, poprawa jakości wyglądu i postrzegania regionu
- docieranie do osób decydujących o rozwoju regionu
- produkcja programów audio-wizualnych wyświetlanych w telewizji oraz przekazywanych na płytach DVD, reklama w gazetach

3. Władze Kampanii przywiązują dużą wagę do promocji lokalnej żywności, produkowanej według tradycyjnych receptur charakterystycznych dla tego regionu. Z uwagi na to, że gospodarstwa agroturystyczne we Włoszech muszą w 50% osiągać dochody z typowej produkcji rolniczej to dzięki temu region ten słynie z bardzo bogatej oferty produktów regionalnych. Szczególnie ważnymi produktami są: oliwa z oliwek, wino, sery typu mozzarella, a także twarde sery dojrzewające, wędliny z mięsa owiec. Region ten charakteryzuje się żyznymi glebami, na których przez cały rok dojrzewają warzywa i owoce, takie jak: karczochy, brokuły, cykorie, szparagi, papryka, oberżyna, cukinie, wszystkie rodzaje kapusty i sałaty oraz pomidory. Z tych specjałów włoskie gospodynie przyrządzają wyśmienite potrawy dla gości przebywających na wypoczynku.

Dużą atrakcją, zwłaszcza dla cudzoziemców są owoce kasztanów jadalnych, które gospodarze podają w różnych postaciach. Najsmaczniejsze są jednak pieczone w ognisku.

W wielu gospodarstwach uprawiane warzywa i owoce są przetwarzane i sprzedawane bezpośrednio w gospodarstwie zarówno gościom przebywającym na wypoczynku jak i osobom z zewnątrz. Przy większej skali produkcji przetwory te sprzedawane są także w pobliskich sklepach i marketach. Stanowią również atrakcyjny towar eksportowy wysyłany do innych państw europejskich, w tym także do Polski.

Niektóre produkty wytwarzane w gospodarstwach agroturystycznych objęte są systemem wysokiej jakości (DOG) W regionie Kampania tym systemem objętych zostało 169 produktów. Dzięki tak dużej liczbie produktów oznaczonych symbolem: żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej specjalności, łatwiej jest pozyskać klientów. Oznaczenia te dają, bowiem pewność najwyższej jakości oraz szczególnej dbałości na każdym etapie ich produkcji. Niemal każde gospodarstwo może poszczycić się certyfikatem jakości, co jest dla samych gospodarzy niezwykle ważne i jest powodem do

dumy. Każde gospodarstwo specjalizujące się w produkcji wina ma swoją szczególną markę a niektóre z nich zajmują się hodowlą rzadkich szczepów winnych, co również daje im przewagę na rynku. Gospodarstwa agroturystyczne nie tylko produkują, ale prowadzą też degustację win, na którą zapraszani są goście z zaprzyjaźnionych hoteli. Po zakończonej degustacji goście kupują na miejscu wina produkowane w danej winiarni, co pozwala poszerzyć rynki zbytu.

Każde gospodarstwo stara się, aby jego produkt był wyjątkowy i niepowtarzalny stąd ciągle udoskonalanie własnego warsztatu a także produktu (przykładowo produkcja oleju tylko z oliwek zrywanych a nie ze spadów). Oprócz wyjątkowej jakości produktów na uwagę zasługują bardzo oryginalne opakowania, na których zaznaczone jest, z jakiego gospodarstwa dany produkt pochodzi i jaką metodą był wytwarzany. Oprócz tego gospodarstwa mają opakowania promocyjne oraz eleganckie opakowania, które wraz z produktem stanowią mogą wspaniałą upominek. Tak rozpromowanym produktom naprawdę nie sposób się oprzeć.

Oprócz produktów typowych dla kampanii niemal w każdym gospodarstwie można zjeść produkty typowe dla Włoskiej kuchni takie jak np. pizza czy zapiekanka z bakłażanów, grzanki z oliwką i pomidorami.

4. Gospodarstwa agroturystyczne charakteryzują się szczególną umiejętnością wykorzystania naturalnego piękna wynikającego z tak ciekawego położenia gospodarstw. Region Kampania jest, bowiem szczególnie pięknie umiejscowiony, nad morzem Tyrreńskim, ale także w Apeninach. Każdy turysta przebywający na wypoczynku znajdzie tu coś dla siebie, niezależnie czy jest zwolennikiem morza czy gór. Gospodarze dbają, aby stworzyć dla swoich gości szczególny, nieco rustykalny klimat. Dbalność o szczegóły, przywiązanie do kultury i tradycji przyciąga wielu turystów żądnych odpoczynku na wsi. Większość gospodarstw nastawionych jest na przyjmowanie gości z zagranicy stąd powszechna znajomość języków obcych przede wszystkim języka angielskiego i niemieckiego. Jest to dodatkowa zachęta dla gości zagranicznych, ponieważ znacznie ułatwia to kontakt. Nieco leniwy klimat sprzyja dobremu wypoczynkowi, w takich miejscach zapomina się o obowiązkach aktywnego problemach dnia codziennego. Zwolennicy aktywnego wypoczynku znajdą tu przepięknie położone szlaki turystyczne, malowniczo usytuowane wśród gór i strumieni, w okolicy lub w samym parku narodowym, gdzie można obserwować rzadkie okazy flory i fauny lokalnej.

5. Gospodarstwa są przygotowane na przyjmowanie rodzin z dziećmi, dlatego też można w nich zobaczyć jak się wytwarza poszczególne produkty, są tu zwierzęta, place

zabaw, baseny specjalnie przystosowane dla małych gości. Wśród gospodarstw przez nas odwiedzanych nie zabrakło także takich nastawionych głównie na „zielone szkoły”. Z różnymi miejscowymi i egzotycznymi zwierzętami, które można obserwować i samodzielnie karmić. Gospodyni szczególnie dba o podniebienia małych smakoszy i sama gotuje specjały miejscowej kuchni, natomiast gospodarz zajmuje się organizacją czasu wolnego. Dzieci mogą uczestniczyć w niektórych etapach procesu produkcji miejscowych specjałów – a czy jest coś smaczniejszego niż własnoręcznie wykonany posiłek?

6. Niektóre gospodarstwa się specjalizują na przykład w organizacji obozów jeździeckich. Turyści oprócz nauki jazdy mogą własnoręcznie czyścić i karmić zwierzęta, (co jest szczególnie atrakcyjne dla dzieci). Oprócz tradycyjnych obozów jeździeckich jest także prowadzona hipnoterapia, czyli leczenie osób niepełnosprawnych przez obcowanie z końmi. Jazda na grzbiecie tych sympatycznych zwierząt powoduje rozluźnienie mięśni, uspakaja i powoduje ogólną lepszą kondycję psychoruchową. Gospodarstwa takie mają już swoją stałą klientelę, mają także specjalnie przeszkoloną w tym zakresie kadrę. Nieco oddalone budynki mieszkalne dają gościom pełną swobodę.

7. Wiele z gospodarstw przez nas odwiedzanych współpracuje z różnymi jednostkami naukowymi, przyjmują oni studentów prowadzących badania a także dzieci i młodzież. Kilka gospodarstw położonych było w parkach krajobrazowych, co stwarza szczególne możliwości prowadzenia badań, poznawania przyrody a także zamieszkiwania w szczególnie urokliwym miejscu. Dyrekcja parków regionalnych prowadzi także różnorodne działania promujące region a jednocześnie przyciągające turystów. Organizowane są cykliczne ciekawe spotkania promujące region, takie jak: targ kwiatowy, sprzedaż staroci, festiwal sztuki, festiwal kasztana jadalnego, tańce lokalne, festiwal piwny, festiwal produktów regionalnych, święto św. Mikołaja. Niektóre z gospodarstw agroturystycznych współpracują z jednostkami naukowymi wykonując dla nich drobne usługi.

8. W ostatnich latach we Włoszech rozwinęła się nowa forma turystyki czynnej zdefiniowanej pod hasłem „turystyki rolniczej”. Jest to integracja pomiędzy turystyką a środowiskiem naturalnym. W ramach tej turystyki w regionie Kampania powstała sieć współpracujących ze sobą gospodarstw agroturystycznych przyjmujących grupy dzieci i młodzieży. W gospodarstwach tych prowadzone są zajęcia dydaktyczne związane z uprawą warzyw i owoców, rozpoznawaniem roślin uprawnych. Młodzieży przebywającej na takiej farmie powierzana jest również opieka nad zwierzętami. Właściciele gospodarstw

muszą uzyskać specjalny certyfikat, aby prowadzić farmy edukacyjne. Gospodarstwa przyjmujące młodzież współpracują ze sobą i są zrzeszone w stowarzyszeniu, które ułatwia zdobywanie nowych kwalifikacji i wymianę doświadczeń.

9. Oprócz pielęgnowania tradycji regionalnych gospodarstwa agroturystyczne stawiają na nowoczesności i wygodę swoich klientów. Dysponują one różną ilością pokoi gościnnych udostępnianych turystom. Są to głównie pokoje przeznaczone dla par lub rodzin. Zarówno pokoje gościnne jak i łazienki są luksusowo wyposażone. W niemal wszystkich gospodarstwach istnieje możliwość pełnego lub częściowego wyżywienia. W niektórych z nich do dyspozycji gości były pięknie wyposażone stołówki, bary, restauracje. W pomieszczeniach wspólnych dla gości oprócz standardowego wyposażenia były również ciekawe ekspozycje informujące o regionie, herby rodowe gospodarzy, mnóstwo książek i czasopism. Gospodarstwa położone z dala od wybrzeża lub w wyższych partiach gór dysponowały basenami kąpielowymi, tak aby goście mogli ochłodzić się w upalne dni.

10. Ciekawą i niespotykaną ofertę dla gości przebywających na wypoczynku proponowało jedno z odwiedzanych gospodarstw agroturystycznych. Zajmowało się mianowicie organizacją przyjęć według zasad charakterystycznych dla określonej epoki historycznej. Uczestnicy takich przyjęć ubrani są w charakterystyczne kostiumy dla danej epoki. Gospodarstwo będące organizatorem takiego balu prowadzi jednocześnie wypożyczalnię kostiumów.

11. Wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu, niektóre gospodarstwa oprócz tradycyjnej oferty agroturystycznej oferują swoim gościom usługi dodatkowe takie jak np. salon odnowy biologicznej (z własnym błotem bądź borowiną), masaż, akupunkturę, akupresurę, kąpiele perełkowe, saunę czy usługi wizażystki i kosmetyczki. Po takich wakacjach nie dość że wraca się szczęśliwszym i bardziej zrelaksowanym to jeszcze piękniejszym. Oprócz tego w gospodarstwach udostępniane są sale, w których można prowadzić zajęcia zbiorowe takie jak kursy tańca dla dzieci i dorosłych.

12. Oferta gospodarstw agroturystycznych jest bardzo szeroka i zróżnicowana. Każdy może znaleźć coś ciekawego dla siebie i spędzić niezapomniane wakacje na włoskiej wsi. Pomimo tak zróżnicowanej oferty, ceny noclegu niemal wszędzie są podobne, a standard świadczonych usług bardzo wysoki. Większość gospodarstw świadczy usługi turystyczne przez cały rok. Jednak ze względu na dużą ilość gości odwiedzających gospodarstwa należy wcześniej dokonać rezerwacji miejsc, telefonicznie lub drogą elektroniczną. Jest to możliwe gdyż wszystkie gospodarstwa mają

własne strony internetowe. W gospodarstwach znajdują się bogato ilustrowane foldery reklamowe wydane w kilku językach. Folder oprócz podstawowych informacji takich jak adres czy świadczone usługi i standard zawiera mapkę z oznaczoną trasą dojazdową.

Opisane przez nas działania związane z prowadzoną działalnością agroturystyczną w regionie Kampania przez właścicieli gospodarstw jak i również współpraca z Lokalnymi Grupami Działania, parkami krajobrazowymi i samorządem lokalnym w celu promocji własnych gospodarstw i regionu może być przykładem, który można by przenieść, chociaż w części do naszego regionu i wykorzystać niektóre przykłady. Na pewno warte naśladowania jest żywienie gości przebywających na wypoczynku w oparciu o produkty wytworzone w gospodarstwie rolnym według starych receptur. Przykłady, które tu zostały opisane, jeżeli chociaż w części zostaną przeniesione do naszych gospodarstw agroturystycznych to na pewno podniosą atrakcyjność świadczonych w nich usług.

VI. Możliwości skorzystania z włoskich doświadczeń w Polsce i

Wielkopolsce

Prawdą jest, że Włochy należą do państw o najstarszych tradycjach turystycznych i że corocznie zwiedza je ponad 60 milionów turystów zagranicznych. Dlatego Włochy posiadają największą bazę noclegową w Europie i mogą być przykładem ciekawych rozwiązań z zakresu usług turystycznych. Jednym z czynników decydujących o rozwoju europejskiej agroturystyki była pogarszająca się sytuacja ekonomiczna rolników. W wielu gospodarstwach dochody z rolnictwa nie wystarczały do zapewnienia odpowiedniego poziomu życia rodzinie. Wobec trudności ze znalezieniem pracy w miastach trzeba było szukać rozwiązań, które umożliwiłyby mieszkańcom wsi pozyskanie dodatkowych dochodów na miejscu. Obecnie, w zachodniej Europie około 40 % rolników czerpie ponad połowę całkowitego dochodu ze źródeł pozarolniczych. Znaczna część tych dochodów pochodzi z działalności turystycznej. Możemy stwierdzić, że taka również była geneza powstania i rozwoju agroturystyki w Polsce, chociaż dopiero kilkanaście lat później. Dodatkowym bodźcem dla polskich kwaterodawców był pozytywny przykład idący z krajów UE.

Chociaż agroturystyka we Włoszech rozwinęła się głównie w latach 80-tych XX wieku to nadal widoczny jest stały rozwój włoskich gospodarstw agroturystycznych (znaczna część odwiedzanych w ramach szkolenia kwater powstała po 1990 roku). Zatwierdzona przez Parlament na początku lutego 2006 roku nowelizacja ustawy dotyczącej agroturystyki przyczyniła się do wzrostu jakości i ilości usług w agroturystyce włoskiej. Agiturismo – jest znaną powszechnie siecią gospodarstw rolnych, które przyjmują gości na wypoczynek.

Również w Polsce, i także w Wielkopolsce obserwujemy znaczący rozwój agroturystyki, mierzony jednak tylko kilkunastoletnim stażem. Turystyka na terenach polskiej wsi, w przeciwieństwie do turystyki masowej oferowanej przez „przemysł turystyczny” stwarza możliwości bliższego kontaktu z przyrodą, poznania lokalnej kultury, zwyczajów, korzystania z żywności wyprodukowanej w gospodarstwie.

Działalność agroturystyczną we Włoszech prowadzą zarówno gospodarstwa małe (około 1-3 ha) jak i duże (około 30 ha). W Polsce również nie ma reguł łączących wielkość prowadzonego gospodarstwa rolnego z działalnością agroturystyczną. Włoskie gospodarstwa agroturystyczne w porównaniu z polskimi cechuje pewna specyfika. Oprócz

miejsc noclegowych urządzanych w pokojach gościnnych funkcjonują profesjonalne restauracje. Świadczą one pełen zakres usług żywieniowych o charakterze otwartym. Uwarunkowania prawne, zwłaszcza podatkowe powodują, że agroturystyka w Polsce rozwija się niejako dwoma torami, różniącymi się głównie skalą prowadzonych przedsięwzięć. W wąskim znaczeniu jest to „właściwa” agroturystyka, ściśle związana z gospodarstwem rolnym. Funkcjonuje ona przy spełnieniu określonych prawem warunków wyłącznie w ramach zwolnienia z podatku dochodowego. W szerszym znaczeniu mamy w większości przypadków do czynienia z tzw. turystyką wiejską i przedsięwzięciami dużymi prowadzonymi przez mieszkańców obszarów wiejskich, z jednoczesnym opodatkowaniem podatkiem dochodowym. Daje to znacznie większe możliwości rozwoju przedsięwzięcia, zarówno pod względem skali jak i różnorodności świadczonych usług.

Agroturystyka w południowych Włoszech w sposób naturalny korzysta z niebywałych walorów jakim jest wspaniałe ukształtowanie terenu (obszar wysokich gór – Apeniny, Alpy) i ciepły klimat. Położone na stokach górskich gospodarstwa są niezwykle atrakcyjne pod kątem widokowym i jako miejsca do wypoczynku w ciszy i spokoju, bez miejskiego hałasu i zanieczyszczeń. Do wymienionych walorów dochodzi jeszcze klimat, piękna ciepła wiosna, upalne lato i równie ciepła jesień, co dla zwolenników „kąpeli słonecznych” jest najważniejsze. Ewentualne braki „miejsc kąpielowych” są idealnie zastępowane przez otwarte baseny mieszczące się w większości gospodarstw. Właściciele kwater, w których nie ma basenów wskazywali pilną potrzebę ich budowy jako elementu skutecznie przyciągającego gości. Naturalne różnice w ukształtowaniu terenu w Polsce, z południa na północ (od gór, poprzez niziny do morza) w skali ogólnopolskiej są atutem dla rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej. Jednak w skali pojedynczych gospodarstw, położonych w mniej ciekawych turystycznie regionach występuje konieczność prowadzenia bardziej skutecznej kampanii reklamowej wśród turystów. Nie ma przecież obszarów nieturystycznych, trzeba je najwyżej prawidłowo wypromować. Cała Polska ma korzystne naturalne, przyrodniczo-krajobrazowe warunki do rozwoju agroturystyki. Z danych Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska wynika, że prawie połowa obszaru Polski to tereny względnie czyste lub tylko nieznacznie skażone. W Polsce istnieje około 50 parków narodowych, rezerwatów przyrody i obszarów chronionego krajobrazu. Rodzime obszary wiejskie wyróżniają się bogatą, niespotykaną roślinnością oraz ciekawym ukształtowaniem powierzchni. W Polsce znajdują się niemal wszystkie formy terenu preferowane przez turystów, jak góry, morze, pojezierza, przyrzecza. Te wszystkie elementy powodują, że

jest krajem atrakcyjnym dla turystów, chcących spędzić aktywnie wakacje oraz w kontakcie z naturalnym środowiskiem. Już samo środowisko naturalne sprzyja rozwojowi agroturystyki, ściśle związanej z produkcją rolną.

Specyficzne rolnictwo południowych Włoch samo w sobie stanowi dużą atrakcję turystyczną dla gości przyjeżdżających z innych państw europejskich, głównie krajów skandynawskich. Są to winnice, gaje oliwne, sady orzecha włoskiego i laskowego, plantacje kasztanów jadalnych. Włoskie gospodarstwa agroturystyczne są więc specyficznym produktem kulturowym. Korzystając z urody terenów wysokogórskich i nadmorskich starają się wykorzystać zainteresowanie zwiedzających, oferując im doskonałe warunki do wypoczynku oraz smakowania miejscowych produktów spożywczych. Różnią się one w zasadniczy sposób od krajobrazów i produktów środkowej czy północnej Europy i stanowią dodatkową zachętę do wypoczynku nie tylko krajanów, ale przede wszystkim turystów zagranicznych. Poznane gospodarstwa agroturystyczne w okolicach Salerno (południowe Włochy - Kampania) reprezentowały kilka odmiennych rodzajów czy typów:

1. Usługi agroturystyczne stanowią integralną część gospodarstwa rolnika, gdzie agroturystyka jest prowadzona jako działalność dodatkowa, niejako uzupełniająca produkcję rolniczą. Gospodarstwa te mają funkcję edukacyjną dla dzieci i osób uczących się zawodu rolnika.
2. Usługi agroturystyczne istnieją w gospodarstwie, ale jakby obok podstawowej działalności rolniczej; prowadzona jest działalność głównie w zakresie organizacji imprez okolicznościowych, usług gastronomicznych na zamówienie, itp . Gospodarstwa te charakteryzują się ponadprzeciętną dbałością o infrastrukturę oraz o wygląd gospodarstwa.
3. Gospodarstwa agroturystyczne z działalnością rolniczą poszerzoną o specjalistyczne usługi np. nauka jazdy konnej, nauka tańca, odnowa biologiczna.
4. Gospodarstwa agroturystyczne prowadzące oprócz produkcji rolniczej działalność w zakresie organizacji szkoleń i sympozjów z przygotowaną salą wykładową wyposażoną w sprzęt audiowizualny.
5. Gospodarstwa, gdzie agroturystyka jest sposobem na promocję produkcji gospodarstwa. Gospodarstwa te prowadzą sprzedaż bezpośrednią wytworzonych produktów. Sprzedaż jest połączona z degustacją wytwarzanych produktów.

Wśród różnic i odmienności agroturystyki włoskiej można uchwycić wiele elementów godnych przeniesienia i wykorzystania w rozwoju agroturystyki polskiej.

Pierwszym, wskazanym do naśladowania przez polskich kwaterodawców jest zwyczaj, a właściwie reguła czytelnego znakowania gospodarstw agroturystycznych przy wjeździe do posesji.

Powszechną cechą włoskich miejscowości, w których znajdują się gospodarstwa agroturystyczne jest widok indywidualnie nazwanych i oznakowanych tablicą gospodarstw, a także drogowskazy wskazujące ich lokalizację. Są to tablice o ciekawej kompozycji graficznej. Każda tablica informacyjna jest inna, wykonana z innego materiału i inaczej ozdobiona. Ponadto każde włoskie gospodarstwo agroturystyczne ma nazwę a właściwie logo, które jest umieszczone na wszystkich materiałach reklamowych, np. Azienda Agrituristica Bellofatto lub Agroturismo all'Antica Chipsa di SAN FANTINO.

W polskiej agroturystyce często brakuje podstawowego oznakowania kwater, a zwłaszcza dróg dojazdowych.

Kolejny element godny upowszechnienia to posiadanie przez każde gospodarstwo profesjonalnie wykonanych materiałów reklamowych w formie ulotek, folderów

i wizytówek. Każdy włoski kwaterodawca jest świadomy, że posiadanie materiałów reklamowych i ich ciągła dystrybucja potencjalnym klientom to ważny i skuteczny element właściwego prowadzenia kwatery. Sam fakt posiadania materiałów promocyjnych, oprócz przekazywanej w nich informacji o gospodarstwie, jego położeniu, warunkach

zakwaterowania jest dla potencjalnych gości podświadomym znakiem, że to gospodarstwo ma już mocną pozycję na rynku agroturystycznym. Według włoskich kwaterodawców koszty podstawowych materiałów promocyjnych ponoszą sami. Poza tym powszechność posiadania materiałów informacyjno-promocyjnych publikowanych przez Internet może wzbudzać uznanie. Większość gospodarstw posiada własną stronę internetową i adres e-mail, będący szybką formą kontaktu z potencjalnymi klientami. O międzynarodowym charakterze agroturystyki włoskiej decyduje znajomość przynajmniej przez jedną osobę w gospodarstwie języka obcego, głównie angielskiego. Polskie gospodarstwa agroturystyczne często nie posiadają żadnych folderów reklamowych, a nawet wizytówek. Ich opracowanie i druk są zbyt dużym obciążeniem finansowym. Stąd bardzo ważne są działania w celu zrzeszania się kwaterodawców dla wspólnego zdobywania środków finansowych na fachową promocję i reklamę agroturystyki jako popularnej formy wypoczynku.

Włoskie gospodarstwa agroturystyczne to w większości tak zwane interesy rodzinne. Dlatego też kult tradycji widoczny jest na każdym miejscu. W głównym i największym pomieszczeniu w budynku np. w holu czy jadalni, w widocznym miejscu znajdują się zdjęcia dokumentujące rozwój gospodarstwa, przedmioty pamiątkowe o charakterze rodzinnym itp.

Gospodarstwa agroturystyczne w południowych Włoszech charakteryzuje duża dbałość o infrastrukturę gospodarstwa i jego estetykę. Ciągi komunikacyjne są w przemyślany sposób przygotowane z użyciem naturalnych materiałów. Funkcjonalność jest nadrzędną cechą otoczenia domu. Pozytywnie zaskakuje kultywowanie regionalnych tradycji budowlanych oraz szacunek do historii regionu i własnego gospodarstwa. Przejawia się to w stosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych oraz historycznego wyposażenia domostw i gospodarstwa. Posiadanie starych elementów wyposażenia, starych narzędzi rolniczych

stanowi przedmiot dumy i jest uzupełnieniem dekoracyjnym domu oraz części rekreacyjno-wypoczynkowej gospodarstwa. Często elementy demontowane ze starych budowli,

urządzeń i dawne narzędzia są wykorzystywane do konstrukcji nowych sprzętów użytkowych np. stołów, krzeseł i pięknie eksponowane (np. XVIII wieczna krata okienna jako element blatu stolika).

Generalnie większość włoskich obiektów agroturystycznych nie posiada kuchni do samodzielnego przygotowywania posiłków przez gości. Posiłki serwują gospodarze, przygotowując je na bazie własnych, charakterystycznych dla regionu produktów.

Kuchnia włoska jest tak różnorodna, jak różne były tradycje kulinarne w podzielonym przez stulecia kraju. Potrawy kuchni włoskiej jak pizza i spaghetti cieszą się uznaniem smakoszy na całym niemal świecie. Pizza której ojczyzną jest Kampania, pieczona jest w ceglany piecu i podawana z dodatkiem sera (np. mozzarella), wędlin (np. salami), frutti di mare, grzybów, ryb, pomidorów, różnego rodzaju przypraw i dodatków (np. czosnek, oliwki, oregano) oraz specjalnego sosu na bazie pomidorów. Najgenialniejszy fundament włoskiej kuchni stanowi „Pasta”, czyli makaron z wody i pszennej mąki durum, podawany z warzywami, małżami, mięsem i pomidorami. Fantazja Włochów wyczarowała około 250 różnych rodzajów makaronów. Na południu Włoch przoduje „maccheroni”, szerokie lub wąskie, gładkie lub prążkowane, zwane również „tubetti”, „rigatoni” lub „penne”. Niezbędnym składnikiem wielu potraw z makaronu jest owczy ser pecorino. Każde gospodarstwo w sposób przykładowy promuje w żywieniu gości produkty lokalne i kuchnię regionalną. Specjalnością gospodarstw agroturystycznych są przede wszystkim różnego rodzaju sery, z mozzarellą na czele. Ponadto oliwki, kasztany jadalne i orzechy podawane na wiele sposobów. Jest coś czym Włosi mogą się chwalić, gdyż zajmują w tym bezsprzecznie pierwsze miejsce. Jest to tradycja produkcji i kultura picia wina.

W wielu polskich gospodarstwach agroturystycznych obserwujemy również kult produktów i potraw regionalnych, jednak w większości nadal preferuje się żywienia tradycyjne –

stołówkowe, według ogólnie przyjętego jadłospisu. W tym zakresie powinniśmy brać przykład z partnerów włoskich i częściej wprowadzać do menu nasze regionalne potrawy. Dodatkową atrakcją w polskich gospodarstwach agroturystycznych mogłyby być lokalne produkty na bazie alkoholu (nalewki, wina owocowe, miody pitne) przygotowywane w oparciu o tradycyjne, rodzime receptury. Jednak polski system prawny nadal zabrania czerpania korzyści finansowych z tak prowadzonej działalności.

Włosi pielęgnują i promują swój folklor, muzykę, produkty regionalne przez organizowanie festiwali tematycznych np.: etniczny festiwal muzyczny, targi kwiatowe, jarmark staroci, karnawał z tańcami, festiwal piwny, święto kasztana. Na tych festiwalach polecają typowe produkty takie jak: biszkopt z czekoladą, owocami i orzechami laskowymi, wypiek chleba, likiery i pasty, lokalne wina objęte systemem DOCG, DOC.

Promuje się tam również wyroby rękodzielnicze np.: wyroby z drewna, kasztana, kosze, koce, koronki, wyroby z bawełny. Naśladując Włochów powinniśmy w większym stopniu wykorzystywać uroczystości religijne (odpusty, święcenia zwierząt, samochodów) i imprezy folklorystyczne (dożynki, Dni Ziemiaka, Święto Wielkopolskiej Pyry, Dni Cebuli, Dni Gęsi, itp.) do zachęcenia gości do przyjazdu i uczestnictwa.

Walorem włoskich gospodarstw agroturystycznych są ciekawie przygotowane miejsca do wypoczynku na świeżym powietrzu dla dorosłych i dla dzieci. W większości skupiają się wokół basenów kąpielowych, będąc jakby centralnym miejscem spotkań.

Place zabaw dla dzieci wyposażone są w liczne huśtawki i inne urządzenia do zabawy. Wszystkie posiadają znaki atestu z potwierdzeniem bezpieczeństwa. Fakt ten jest godny przeniesienia do Polski. Widoczna jest dbałość o bezpieczeństwo gości. Znak jakości jest także pewnym „zabezpieczeniem” dla samych kwaterodawców, ponieważ wypadki zdarzały się i będą zdarzały się zawsze. Teren wokół domów jest zawsze zagospodarowywany z wykorzystaniem warunków naturalnych np. zbocza górskie. Wykorzystuje się naturalny materiał budowlany i roślinność występującą na tym terenie, dodając do całości np. stare narzędzia rolnicze itp.

Daje to w powiązaniu z walorami widokowymi niesamowite wrażenia estetyczne osobom wypoczywającym w gospodarstwie. Podobne elementy infrastruktury zewnętrznej mogą z powodzeniem być wykorzystane przez polskich rolników-kwaterodawców. Ciekawe rozwiązania zaobserwowano w miejscowościach, gdzie naturalne tereny są mniej atrakcyjne. Tereny te muszą w inny sposób przyciągnąć gości, oferując im atrakcyjny pobyt w miejscu, gdzie jest świeże powietrze i możliwość aktywnego wypoczynku. Oprócz

wspomnianych basenów, placów zabaw funkcjonują wypożyczalnie rowerów oraz miejsca świadczenia specjalistycznych usług w dziedzinie np. nauki jazdy konnej.

Pokoje gościnne w większości zwiedzanych kwater są wyposażone w łazienki, co w zasadzie jest standardem w agroturystyce włoskiej a u nas jest jeszcze elementem ciągle rozwijanym. Polscy kwaterodawcy zauważają jednak, że taką potrzebę dyktuje rynek. Wykonywane modernizacje kwater czynione są w tym właśnie kierunku. Pokoje gościnne we Włoszech mają utrzymany specyficzny, odmienny styl. Nie zawsze oznacza to jednak, że taki wizerunek osiągnąć jest przez inwestowanie bardzo dużych pieniędzy w wyposażenie.

Poza tym wiele gospodarstw funkcjonuje jako tzw. „gospodarstwa edukacyjne” dla dzieci i młodzieży. Jest to przykład godny naśladowania, jednak w polskich warunkach wymaga posiadania wielu wymaganych prawem zezwoleń i uprawnień.

Wnioski końcowe

Reasumując można stwierdzić, że wśród różnic i odmienności agroturystyki włoskiej jest wiele elementów i wskazówek godnych przeniesienia, naśladowania oraz wykorzystania w rozwoju agroturystyki polskiej, a mianowicie:

1. O powodzeniu wielu przedsięwzięć agroturystycznych nadal decyduje skuteczna promocja i reklama.
2. Godny naśladowania jest zwyczaj czytelnego znakowania gospodarstw agroturystycznych.
3. Więcej polskich gospodarstw agroturystycznych powinno funkcjonować jako tzw. „gospodarstwa edukacyjne” dla dzieci i młodzieży.

4. Pokoje gościnne częściej winny być wyposażone w oddzielne łazienki, co jest standardem w agroturystyce włoskiej i jednocześnie dostosowaniem do potrzeb klientów i wymagań rynku.
5. Wskazane jest, aby pokoje gościnne w większym stopniu miały utrzymany specyficzny styl, charakterystyczny dla tradycji regionalnych.
6. W większym stopniu należy wprowadzać do wyżywienia oferowanego gościom produkty lokalne i regionalne potrawy, z wyraźnym podkreśleniem ich unikalnych walorów.
7. Należy rozszerzać i ciągle wzbogacać ofertę produktu agroturystycznego o usługi specjalistyczne np. nauka jazdy konnej, hipoterapia.
8. Należy wpływać na tworzenie na obszarach wiejskich właściwej infrastruktury poprawiającej możliwości wypoczynku na terenach wiejskich (np. ścieżki rowerowe, tematyczne, przyrodnicze). Wskazane jest wykorzystywanie inicjatyw lokalnych np. Leader+
9. W większym niż dotychczas stopniu należy imprezom folklorystycznym o znaczeniu lokalnym nadać charakter ponadlokalny i wykorzystywać je do promocji agroturystyki.

Pewne jest, że w krajach Unii Europejskiej, również w Polsce agroturystyka i turystyka wiejska będzie nadal ważnym elementem w ożywianiu gospodarki na wsi oraz w kształtowaniu rozwoju obszarów wiejskich. Agroturystyka daje przede wszystkim szansę zatrudnienia mieszkańcom wsi w szerokim sektorze usług. Zwiększa popyt na produkty żywnościowe. Powstają i rozszerzają działalność zakłady wytwórcze, jak: piekarnie, masarnie, zakłady małej gastronomii, itp.

Czerpanie pozytywnych wzorców wpływających na rozwój agroturystyki z innych krajów i dyskretne przenoszenie „nowości” na polskie warunki, przy zachowaniu naszej specyfiki i kultury narodowej powinno mieć miejsce. Mądre pojęcie „naśladownictwo” zawsze będzie kreatorem rozwoju i szukania dróg podnoszenia atrakcyjności wypoczynku na polskiej wsi.